

Bovenal uit onvrede en wanhoop

De motieven van de Nederlandse vrijwilligers met betrekking tot hun deelname
aan de Arabisch-Israëlische oorlog van 1948

C.L. Rijdsijk, S1532561

MA-scriptie

Begeleider: Prof. Dr. M.L.J.C. Schrover

MA History: Cities, Migration and Global Interdependence

Universiteit Leiden

Datum: 18 juni 2019

Aantal woorden: 17599

Inhoudsopgave

Inleiding	2
Vraagstelling	2
Theoretisch kader	3
Historiografie	7
Methode en materialen	9
Structuur	14
Hoofdstuk 1. De migratie van de Nederlandse <i>Machal</i> in perspectief geplaatst	15
1.1.De situatie in Nederland na de Tweede Wereldoorlog	15
1.2.Het zionisme en de situatie in Palestina	17
Hoofdstuk 2. Het rekruteringsproces van de Nederlandse <i>Machal</i>	22
2.1. De Nederlandse Casus: Hoe werden de Nederlandse vrijwilligers geworven?	24
2.2. Het Weeshuis Netwerk.....	27
2.3. Het RAF Netwerk	32
Hoofdstuk 3. De motivatie van de Nederlandse Vrijwilligers	36
3.1. De Solidaire.....	37
3.2. De Idealist	38
3.3 De Avonturier.....	40
3.4. De Wanhopige.....	40
Conclusie	46
Secundaire Literatuur	49
Primaire bronnen	52
Bijlagen	57

Inleiding

Op 15 mei 1948 trokken de Britten hun troepen en bestuur terug uit hun mandaatgebied Palestina. Dit resulteerde in het uitbreken van een burgeroorlog tussen Arabieren en Joden. Na het uitroepen van de staat Israël sloten circa 3500 Joodse en niet-Joodse vrijwilligers van 43 verschillende nationaliteiten zich aan bij het Israëlische leger om voor de onafhankelijke Joodse staat te vechten.¹ Deze vrijwilligers, ook wel *Machal* (*Mitnadwee Choets Laarets*)² genoemd, kwamen grotendeels uit Groot-Brittannië, Zuid-Afrika, Frankrijk, de Verenigde Staten, Canada en uit landen in Latijns-Amerika. De meerderheid van deze vrijwilligers arriveerde in mei 1948 toen de staat Israël net was uitgeroepen.³ De groep vrijwilligers bestond met name uit veteranen die gerekruteerd werden vanwege hun expertise en ervaring in oorlogsvoering.⁴ Ruim tachtig Nederlandse vrijwilligers namen deel aan deze strijd.⁵

De Nederlandse *Machal* begonnen met verschillende motieven aan hun reis. De groep bestond grotendeels uit Joodse oorlogsslachtoffers die vrijwel geen expertise op het gebied van oorlogsvoering hadden. Slechts een klein aantal van deze groep had tijdens de oorlog aan de kant van de geallieerden meegevochten.⁶ Het is interessant om naar de Nederlandse casus van *Machal*-vrijwilligers te kijken omdat voorgaande onderzoeken zich hebben beperkt tot de motieven van vrijwilligers uit de geallieerde landen met expertise in oorlogsvoering. Om deze redenen zijn zij een specifieke en onderbelichte groep binnen de bestaande literatuur rondom de *Machal* en werpen zij nieuw licht op de motieven van de vrijwilligers. Dit onderzoek beperkt zich daarom tot de casus van de Nederlandse vrijwilligers.

Vraagstelling

In deze masterscriptie is geprobeerd te verklaren waarom ruim tachtig Nederlandse Joden ervoor kozen om mee te vechten in de Arabisch-Israëlische oorlog van 1948. Daarnaast is er onderzocht of de motieven van de Nederlandse *Machal* afwijken van de vrijwilligers waar eerder onderzoek op gebaseerd is. De volgende hoofdvraag staat daarom centraal in dit onderzoek: waarom gingen Nederlandse vrijwilligers vechten in de Arabisch-Israëlische oorlog

¹ Yaacov Markovitzky, *Machal, Overseas volunteers in Israel's war of Independence* (Jeruzalem 2003) 7.

² Hebreeuws benaming voor vrijwilligers uit het buitenland.

³ Nir Arielli (2014) When are foreign volunteers useful? Israel's transnational soldiers in the war of 1948 re-examined. *Journal of Military History*, 78:2, 703-724, 704.

⁴ *Ibidem*, 706.

⁵ Email contact Doreen Bliss, oktober 2018. Secretaris van de *World Machal* organisatie <Doreen@sw.co.il>.

⁶ Nederlands Instituut voor Militaire Historie, Den Haag, Nederlandse Luchtstrijdkrachten in Groot-Brittannië (1940-1945) Toegang 726, inv. 1224: Database Vliegend Personeel in Britse Luchtstrijdkrachten, mei 1940-mei 1945.

van 1948 en hoe wijken hun motieven af van de vrijwilligers afkomstig uit andere, met name geallieerde, landen? Door egodocumenten, overheidsverslagen en krantenartikelen te toetsen aan de secundaire literatuur en de typologie theorieën, wordt in deze masterscriptie inzichtelijk gemaakt wat de drijfveren van de Nederlandse *Machal* waren en hoe deze eventueel verschillen van de bestaande literatuur en theorieën.

Theoretisch kader

Historici en sociologen hebben aan de hand van hun onderzoek naar de motivatie van *foreign volunteers* verschillende typologieën opgesteld.⁷ De typologieën zijn gebaseerd op grondig onderzoek naar 2023 vrijwilligers en ruim zeventig conflicten.⁸ De typologieën zijn geselecteerd voor dit onderzoek omdat ze de individuen in categorieën verdelen, gebaseerd op wat hen gemotiveerd heeft om zich te mengen in een buitenlands conflict. Voor dit onderzoek worden de motieven van de Nederlandse *Machal* vergeleken met de bestaande typologieën. Naar aanleiding van de Nederlandse casus is er een vierde typologie opgesteld. De vierde typologie dient als hypothese en wordt verwacht overeen te komen met het merendeel van de Nederlandse vrijwilligers. De andere drie typologieën zijn gebaseerd op de drijfveren van *foreign volunteers* in het algemeen. In de historiografie worden de specifieke motieven van de *Machal* uiteengezet.

Voordat de verschillende typen vrijwilligers worden besproken, is het van belang om de Arabisch Israëliëse oorlog te periodiseren. Het merendeel van de vrijwilligers kwam pas nadat de staat Israël was uitgeroepen. De Arabisch-Israëliëse oorlog kan in twee fases verdeeld worden. Nadat de Verenigde Naties goedkeuring hadden gegeven voor de afscheiding van Palestina, begon op dertig november 1947 een burgeroorlog tussen Joden, Arabieren en Britse Mandaat autoriteiten. Vanaf oktober 1947 begon de rekrutering van veteranen uit de geallieerde landen door de *Haganah*, een paramilitaire organisatie en voorloper van het Israëliëse leger.⁹ Uiteindelijk heeft een klein aantal vrijwilligers zich tijdens deze eerste fase van de oorlog aangesloten bij de *Haganah*. Deze veteranen worden officieel ook tot de *Machal* gerekend.¹⁰

⁷ David Malet, *Foreign Fighters, Transnational Identity in Civil Conflicts* (Oxford 2013). Anthony Vinci (2006) The “Problems of Mobilization” and the Analysis of Armed Groups. *United States Army War College Quarterly*, v.36 no.1, p.49-62. Matt Venhaus (2010) *Why Youth Join al-Qaeda*. *United States Institute of Peace, special report 236*, 1-18.

⁸ Malet, *Foreign Fighters*, 42-43. Venhaus, *Why Youth Join al-Qaeda*, 8-11.

⁹ Arielli, *When are foreign volunteers useful?* 705.

¹⁰ Malet, *Foreign Fighters*, 135.

Vervolgens ontstond er op 14 mei 1948, na het terugtrekken van de Britten en het uitroepen van de staat Israël, een conflict tussen de omringende Arabische staten en het Israëlische leger. Aan Arabische zijde werden ook vrijwilligers gerekruteerd. In januari 1948 namen ruim 3800 buitenlandse vrijwilligers deel aan de strijd, waardoor er in totaal 5000 vrijwilligers aan Arabische zijde meevochten.¹¹ Door deze toenemende dreiging kwamen in de lente van 1948 de meeste vrijwilligers naar Israël.¹² Het rekruteren van oorlogsveteranen leidde tot de onverwachte komst van andere vrijwilligers. Velen waren niet direct door zionistische organisaties gerekruteerd en kwamen op eigen initiatief.¹³ Het tweede deel van het conflict duurde tot de wapenstilstand op 20 juli 1949.¹⁴ De meeste *Machal* keerden na de oorlog terug naar hun land van herkomst. Ongeveer zestien procent van de vrijwilligers koos ervoor om te blijven of keerden later terug naar Israël.¹⁵ Vanaf 14 mei 1948 refereert dit onderzoek naar Israël, daarvoor wordt het Britse Mandaatgebied Palestina genoemd.

De periodisering van het conflict brengt tevens een knelpunt met zich mee. Het is namelijk lastig om te bepalen vanaf welke periode er gedoeld kan worden op vrijwilligers in plaats van migranten. Eind negentiende eeuw kwam de migratie van Joden naar Palestina op gang. Na de Tweede Wereldoorlog nam de migratie van met name mensen uit Europese landen naar Palestina exponentieel toe. Ongeveer 32.000 migranten namen deel aan de voornamelijk illegale immigratie: *Aliyah Bet*. Het doel van deze migratie was vooral strategisch. Het toenemen van de Joodse bevolking in Palestina zorgde voor een versterking van de legitimiteit van een eigen staat. Daarnaast konden de migranten in het toekomstige Israëlische leger dienen.¹⁶

Binnen de huidige literatuur bestaat er een discussie over wat precies de definitie van een vrijwilliger is, in dit geval, *Machal* is. Een *foreign volunteer* is een buitenlandse vrijwilliger die zijn of haar land van nationaliteit of verblijf verlaat en op basis van een persoonlijke beslissing deelneemt aan een conflict in het buitenland. Ze worden niet door een regering gestuurd en gaan niet in de eerste plaats om materieel gewin te behalen.¹⁷ Hoewel de meeste *Machal* wel enige compensatie ontvingen voor hun inspanningen, was dit niet hun voornaamste drijfveer om zich in het conflict te mengen.¹⁸ Wanneer we in het bijzonder naar de *Machal*

¹¹ Ibidem, 148.

¹² Ibidem, 155.

¹³ Arielli, When are foreign volunteers useful? 712.

¹⁴ Malet, *Foreign Fighters*, 129.

¹⁵ *World Machal Organization*

<http://www.machal.org.il/index.php?option=com_content&view=article&id=302&Itemid=357&lang=en>

¹⁶ Malet, *Foreign Fighters*, 131.

¹⁷ Nir Arielli, *From Byron to bin Laden, A History of Foreign War Volunteers* (Cambridge 2017) 5.

¹⁸ Arielli, When are foreign volunteers useful? 707.

kijken, krijgen ze de volgende definitie: *Machal* zijn individuen die hun permanente woonplaats hebben achtergelaten om zich vrijwillig in te zetten ter verdediging van de *Yishuv*: de Joodse staat. Ze sloten zich aan bij het Israëlische leger en hadden de intentie om naar hun land van herkomst terug te keren na de voltooiing van hun dienst. Onder deze definitie vallen de veteranen die de *Aliyah Bet* schepen bemand hebben en de vrijwilligers die reageerden op de oproep van Joodse instituten en het Israëlische leger.¹⁹ Het in vreemde krijgsdienst treden werd door de meeste landen in de jaren veertig als een misdrijf gezien.²⁰ In hoofdstuk twee wordt er ingegaan op de specifieke consequenties van het in vreemde krijgsdienst treden van de Nederlandse vrijwilligers.

Sommige migranten waren voor de Arabisch-Israëlische oorlog al betrokken bij de oprichting van de Israëlische staat en vochten mee tegen de Britten. Deze migranten worden voor dit onderzoek nog niet tot de *Machal* gerekend. Ze hadden namelijk niet de intentie om terug te keren naar hun land van herkomst. Ook was hun migratie in de meeste gevallen niet uitsluitend gemotiveerd door het verlangen om te vechten. Dit onderzoek kijkt daarom naar de *Machal* die vanaf oktober 1947²¹ zijn gerekruteerd door Joodse instituten en het leger of op eigen initiatief hebben deelgenomen aan de Arabisch-Israëlische oorlog.

Nu het begrip *Machal* en de periodisering van het conflict gedefinieerd zijn, kan er ingegaan worden op de theorieën met betrekking tot de beweegredenen van de vrijwilligers. Wanneer er onderzoek gedaan wordt naar de beweegredenen van *foreign volunteers*, kunnen er meerdere typen vrijwilligers onderscheiden worden. Voor dit onderzoek zijn er drie typen geselecteerd die het meest overeenkomen met *foreign volunteers* in het algemeen. Aan de hand van de primaire bronnen en de secundaire literatuur is er een vierde type opgesteld. Dit type zal naar verwachting specifiek voor de Nederlandse casus gelden. Tot slot moet vooropgesteld worden dat de meeste individuen een combinatie van typen zijn en niet geheel onder één type zullen vallen. Er kan vrijwel nooit een eenvoudig antwoord gegeven worden op de vraag waarom individuen deelnemen aan een conflict.²²

Het eerste type, 'de solidaire', bestaat uit individuen die zich uit solidariteit mengen in een buitenlands conflict. Het zijn vrijwilligers die dezelfde nationalistische doelen delen met de burgers uit het land waarheen ze vertrekken. Ze delen dezelfde etniciteit en vechten in een

¹⁹ Markovitzky, *Machal*, 7-8.

²⁰ David Malet (2015) Foreign Fighter Mobilization and Persistence in a Global Context. *Terrorism and Political Violence*, 27(3), 454-473, 455.

²¹ Met uitzondering van de veteranen die tijdens de *Aliyah Bet* de schepen hebben bemand.

²² Randy Borum and Robert Fein (2017) The Psychology of Foreign Fighters, *Studies in Conflict & Terrorism*, 40:3, 248-266, 250.

etnisch conflict.²³ Ze vechten vanwege hun loyaliteit aan een gemeenschap met wie ze zich kunnen identificeren. Ze delen meestal dezelfde ideologie en zijn loyaal aan een specifieke leider.²⁴ De tweede groep zijn ‘de idealisten’. Zij delen niet altijd dezelfde etniciteit met de rebellen van het land waarheen ze gaan, maar mengen zich wel in een etnische strijd. Het zijn vaak vrijwilligers die dezelfde ideologische doelen delen met de rebellen van het conflict. Ze sluiten zich aan bij ideologische rebellen om hun instituten met dezelfde transnationale identiteit in stand te houden.²⁵ Type drie, ‘de avonturier’, is een individu die opzoek is naar avontuur. Deze vrijwilliger wordt gedreven door een verlangen naar spanning en glorie. Dit type vrijwilliger komt maar in vijf procent van de gevallen voor.²⁶ Van de eerste drie typologieën wordt verwacht dat zij het meest zullen overeenkomen met de *Machal*-vrijwilligers uit andere landen. Voornamelijk hun solidariteit met de Joden in Palestina en de zionistische ideologie hebben hen gemotiveerd om deel te nemen aan een buitenlandse strijd.

Het laatste type, ‘de wanhopige’, komt naar verwachting het meest overeen met de Nederlandse *Machal*. Dit type zijn individuen die willen ontsnappen aan hun huidige situatie omdat ze teleurgesteld zijn in de maatschappij. Als uitvlucht kiezen zij ervoor om zich te mengen in een conflict in het buitenland. Ze sluiten zich aan bij een groep waar ze zich wel begrepen en gehoord voelen. Identiteit speelt een grote rol bij deze groep omdat ze worden gedreven door het verlangen om ergens bij te horen of deel van iets te zijn wat hun leven weer betekenis kan geven.²⁷ Hun bijdrage aan het conflict is niet alleen voor het belang van het conflict maar ook voor eigen belang. Dit type wordt gemotiveerd door zelfhulp en het verlangen om te overleven.²⁸ Ook kan deze groep uit wraakzoekenden bestaan. Iemand die gefrustreerd is door een bepaalde groep, persoon of instantie, zoekt een manier om deze onvrede te ontladen en neemt daarom deel aan een buitenlandse strijd.²⁹

²³Malet, *Foreign Fighters*, 42-43.

²⁴Vinci, *The Problems of Mobilization*, 52-54.

²⁵Malet, *Foreign Fighters*, 42-43.

²⁶Venhaus *Why Youth Join al-Qaeda*, 11.

²⁷*Ibidem*, 10-11.

²⁸Vinci, *The Problems of Mobilization*, 52-54.

²⁹Venhaus, *Why Youth Join al-Qaeda*, 8-9.

Historiografie

Verschillende historici hebben getracht te begrijpen waarom circa 3500 vrijwilligers afkomstig uit drieënveertig verschillende landen besloten deel te nemen aan het conflict. Wat heeft deze individuen gemotiveerd om hun thuis te verlaten en zich aan te sluiten bij een vreemde krijgsmacht? In dit gedeelte komt naar voren hoe historici hebben geprobeerd te verklaren waarom de *Machal* zich aansloten bij een buitenlands conflict en hoe de literatuur zich verhoudt tot de Nederlandse casus.

Het antwoord op deze vraag is volgens Historicus Nir Arielli tweeledig. In eerste instantie werden de vrijwilligers gemotiveerd door solidariteit met het Joodse doel.³⁰ Het gevoel van solidariteit werd aangewakkerd door de zionistische ideologie. Politicoloog David Malet sluit zich hierbij aan en stelt dat de meeste vrijwilligers gerekruteerd werden op basis van hun expertise op het gebied van oorlogsvoering en hun betrokkenheid bij zionistische organisaties.³¹ Hij schrijft in het boek *Foreign Fighters; Transnational Identity in Civil Conflicts* hoe de Holocaust de Joodse identiteit had aangewakkerd waardoor het zionisme meer aanhang kreeg in Europa. De meeste vrijwilligers waren in eerste instantie niet religieus, maar keerden naar het zionisme vanwege het leed van de Tweede Wereldoorlog.

Historicus Benny Morris schrijft in zijn boek *1948, A History of the First Arab-Israeli War*, dat de meeste vrijwilligers zich identificeerden met de zionistische ideologie en daarom vertrokken. Alleen een klein gedeelte van de vrijwilligers nam deel aan de oorlog vanwege hun verlangens naar avontuur of omdat ze een vergoeding ontvingen.³² Historicus Yaacov Markovitzky beschrijft in *Machal, Overseas volunteers in Israel's war of Independence* hoe Joodse solidariteit en het verlangen naar een eigen Joodse staat de voornaamste motieven waren. De meeste vrijwilligers wilden hun militaire expertise delen of waren lid van zionistische organisaties. Ze werden gemotiveerd door het idee dat ze op een belangrijke missie waren, waarbij gevoelens van trots werden aangewakkerd.³³

Als de voornaamste redenen om deel te nemen aan het conflict solidariteit met het Joodse volk en het zionisme waren, verklaart dit niet geheel waarom niet meer Joden zich hebben ingezet voor de verdediging van een eigen Joodse staat. Arielli beweert terecht dat er ook persoonlijke redenen centraal stonden bij de keuze om zich aan te sluiten bij het Israëlijs leger. Zo sloten vrijwilligers zich aan omdat zij na de Tweede Wereldoorlog een leegte wilden

³⁰Arielli, When are foreign volunteers useful, 712.

³¹Malet, *Foreign Fighters*, 136.

³²Morris, *1948: A History of the First Arab Israeli War 1947-1949* (Cambridge 2008) 85.

³³Markovitzky, *Machal*, 9.

opvullen of omdat ze met familieleden herenigd wilden worden.³⁴ Malet beweert dat sommige *Machal* al eerder in het buitenland gevochten hadden en waarschijnlijk vanwege hun verlangen naar avontuur weer deelnamen.³⁵ Daarnaast sloten ook niet-Joden zich aan bij het Israëliëse leger. Deze vrijwilligers werden gemotiveerd door het christelijke geloof of vanwege humanitaire motieven.³⁶ Zij werden gemotiveerd door anti-imperialistische gevoelens of een hang naar avontuur.³⁷

Arielli, Malet, Morris en Markovitsky baseren hun onderzoeken voornamelijk op de motieven van de veteranen. Het blijft de vraag of deze motieven overeenkomen met de motieven van de groep Nederlandse *Machal*, die maar voor een klein gedeelte uit veteranen bestond. Zoals Arielli in zijn artikel *When are foreign volunteers useful* schrijft, waren de vrijwilligers afkomstig uit verschillende sociaaleconomische milieus en culturen. Naast de veteranen van de Tweede Wereldoorlog werden er ook vrijwilligers zonder een militaire achtergrond gerekruteerd of kwamen zij op eigen initiatief.³⁸ Historicus Anita Shapira gaat hier verder op in en kijkt naar de motieven van vrijwilligers met geen militaire expertise en die de Holocaust overleefd hadden. Shapira beweert in *Jerusalem in 1948: A Contemporary Perspective* dat deze vrijwilligers hun moed en sterke gevoelens jegens het zionisme wilden tonen door mee te vechten in het Israëliëse leger. Misschien nog wel meer dan de Palestijnse Joden, beseften zij hoe belangrijk en noodzakelijk het was om een eigen Joodse staat te hebben. Zij werden gedreven door wanhoop, beseffend dat de uitkomst van deze oorlog een kwestie van leven of dood kon zijn.³⁹

Alleen historicus en journalist Michal Citroen, gaat in op de Nederlandse casus en schrijft in het boek *U wordt door niemand verwacht, Nederlandse joden na kampen en onderduik* over de motieven van een aantal vrijwilligers uit het Joods Jongensweeshuis *Megadle Jethomim* in Amsterdam. De jongens uit het weeshuis werden met name aangetrokken door het idee van een eigen staat voor het Joodse volk en verlangden om als Joden onder elkaar te leven. Daarnaast speelden hun verlangens naar avontuur mee bij het maken van hun keuze om Nederland te verlaten. Tot slot voelden de jongens zich in de steek gelaten door de Nederlandse maatschappij waardoor ze weg wilden uit Nederland.⁴⁰ Opvallend is dat Historicus Hans Blom

³⁴ Arielli, *When are foreign volunteers useful*, 713.

³⁵ Malet, *Foreign Fighters*, 137.

³⁶ *Ibidem*, 137.

³⁷ Markovitzky, *Machal*, 9.

³⁸ Arielli, *When are foreign volunteers useful*, 712-714.

³⁹ Anita Shapira (2011) *Jerusalem in 1948: A Contemporary Perspective*. *Jewish Social Studies*, 17:3, 78-123, 91.

⁴⁰ Michal Citroen, *U wordt door niemand verwacht, Nederlandse Joden na kampen en onderduik* (Utrecht 1999) 254.

in zijn meest recente bundel van *De Geschiedenis van de Joden in Nederland* niet naar de Nederlandse vrijwilligers verwijst.

Dit onderzoek is van belang omdat historici en academici tot nu toe de nadruk hebben gelegd op de veteraan-vrijwilligers afkomstig uit de landen, waar de verwoesting van de Joodse gemeenschappen niet zo groot was. De situatie in Nederland net na oorlog wijkt af van de situaties in andere landen, doordat er in Nederland maar een klein aantal Joden na de oorlog is teruggekeerd. Dit heeft grote gevolgen gehad voor de rehabilitatie van de Joden in Nederland. In hoofdstuk één wordt er verder in gegaan op de situatie in Nederland net na de Tweede Wereldoorlog. Dit onderzoek richt zich op de Nederlandse casus omdat er nog nooit gekeken is naar welke invloed deze afwijkende situatie had op de drijfveren van de Nederlandse *Machal*. Heeft deze afwijkende situatie in Nederland ertoe geleid dat de Nederlandse vrijwilligers met andere motieven aan hun strijd in Palestina zijn begonnen?

Materialen en Methode

De primaire bronnen bestaan uit autobiografieën, interviews, brieven, krantenartikelen, verslagen van Joodse stichtingen en overheidsdocumenten. Dit onderzoek tracht te ontdekken of de bevindingen afkomstig uit de primaire bronnen afwijken van de bestaande kennis met betrekking tot de *Machal*. De bronnen zijn geselecteerd omdat zij inzicht geven in de mogelijke motieven achter de migratie van de Nederlandse *Machal* naar Palestina. Enerzijds is dit onderzoek kwalitatief van aard, omdat de bronnen inhoudelijk geanalyseerd worden. Anderzijds wordt er door middel van een kwantitatieve netwerkanalyse duidelijk uit welke netwerken de groep van Nederlandse vrijwilligers heeft bestaan.

De belangrijkste bronnen in dit onderzoek zijn de egodocumenten. Het archief van Isaac Lipschits, een van de Nederlandse vrijwilligers en tevens historicus, wordt bewaard in het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis (IISG). Het archief bevat de correspondentie tussen twee vrijwilligers die in hetzelfde legeronderdeel *Givati 55* hebben gezeten; Lipschits, en Louis de Groot. Uit het archief bleken acht brieven relevant voor dit onderzoek. Deze geven inzicht in de motieven van de vrijwilligers en refereren naar mede *Machal*.⁴¹ Daarnaast maakt dit onderzoek gebruik van de autobiografieën van Lipschits en vrijwilliger Hans Kahn.⁴² Tot slot bleek een vijftal interviews met Lipschits, de Groot, Kahn, Shulamit Garbasz-Zimet en

⁴¹ IISG, Archief van Isaac Lipschits, Inv. 1 Correspondentie Lipschits en de Groot, Inv. 2 Correspondentie Lipschits en de Groot.

⁴² Isaac Lipschits, *Onbestelbaar, Herinneringen in Briefvorm* (Groningen 1992). Hans Kahn, *Mazzel en Lef, Tegen de Stroom in* (Utrecht 1998).

Louis van Coevorden inzicht te geven in de beweegredenen van de vrijwilligers.⁴³ De interviews zijn afkomstig uit het archief van de VPRO, de *United States Holocaust Memorial Museum*, het project Tijd voor Vrede van de Protestantse Kerk Nederland, het archief van het *Imperial War Museum* in Londen en de *Ghetto Fighters House Archives*.

Het merendeel van de bovengenoemde egodocumenten zijn ruim veertig jaar na het conflict opgesteld, waardoor de lezer zich moet afvragen welke informatie uit de bronnen gehaald kan worden. Historicus Arielli beweert terecht dat het lastig is om de motivatie van de vrijwilligers te onderzoeken. De auteur van de desbetreffende bron kan beïnvloed zijn door zelfcensuur. Enerzijds kunnen de individuen veertig jaar later teleurgesteld zijn in de staat Israël en op een negatieve, misschien wel schaamtevolle, manier terugkijken naar hun deelname aan het conflict. Anderzijds kunnen individuen hun bijdrage positiever benaderen, vanwege hun status als Holocaustoverlevende. Het is aannemelijk dat de auteurs van de bronnen met een hedendaags perspectief naar het verleden kijken. De vaak impulsieve keuzes worden generationaliseerd en in perspectief geplaatst.⁴⁴ De vraag is dus of de bronnen nog wel te gebruiken zijn. Bovengenoemde reflecties op het verleden kunnen juist van belang zijn. De bronnen zeggen iets over waarom de vrijwilligers vanuit eigen optiek hebben deelgenomen aan het conflict. Ze zeggen iets over hun eigen waarheid. Deze interpretatie van de bronnen komt het meest dichtbij de motieven van de vrijwilligers en is daarom waardevol en relevant voor dit onderzoek.

Tevens moet er een kanttekening geplaatst worden bij de opsporing van de vrijwilligers. Niet alle Nederlandse *Machal* hebben namelijk primaire bronnen achtergelaten. Sommige individuen hebben mogelijk meer lef getoond en risico's genomen, waardoor ze tijdens het conflict zijn overleden. Deze individuen hebben vaak geen verslagen achtergelaten en werden mogelijk gedreven door andere motieven dan de individuen die de oorlog wel overleefd hebben. Ook zijn er individuen die ervoor hebben gekozen om niet over hun verleden te schrijven. Voor sommigen kan het te traumatisch zijn geweest om terug te blikken op hun deelname, waardoor

⁴³ Interview Isaac Lipschits, VPRO Marathon interview, 14 augustus 1998.

<https://www.vpro.nl/speel~POMS_VPRO_056246~isaac-lipschits-uur-2-vpro-marathoninterview~.html>.

Interview Hans Kahn, *Project Tijd voor Vrede 2011*, 12 september 2011

<<https://www.youtube.com/watch?v=dXKtdIFhhF0>>

Interview Louis de Groot, *United States Holocaust Memorial Museum*, 12 september 1989.

<<https://collections.ushmm.org/search/catalog/irn515838>>.

Interview Shulamit Garbasz-Zimet, Sound Archive Imperial War Museum, 1995, 52-91.

<file:///C:/Users/mycom/Downloads/391738_vol2.pdf>.

Interview Louis van Coevorden, artikel Dick Schaap, *Ghetto Fighters House Archives*, december 1996.

<<http://www.infocenters.co.il/gfh/multimedia/Files/Idea/%D7%A0%D7%9B%D7%A0%D7%A1%20011423.pdf>>.

⁴⁴ Arielli, *From Byron to bin Laden*, 62.

ze geen behoefte hadden om hun ervaringen te delen. Het kan ook zo zijn dat laaggeschoolde of ongeletterde personen niet de mogelijkheid hadden om hun ervaringen op papier te zetten. De egodocumenten zijn over het algemeen verbonden aan de hooggeschoolde vrijwilligers. De motieven van roekeloze, laagopgeleide mensen worden niet zozeer genoemd in dit onderzoek. Desalniettemin geven de bronnen van de opgespoorde vrijwilligers inzicht in de motieven van de Nederlandse *Machal*. Voor dit onderzoek zijn genoeg bronnen gevonden om een algemeen beeld te kunnen schetsen van de motieven van de Nederlandse vrijwilligers.

Naast de egodocumenten, bestaan er ook bronnen die door tijdgenoten van de Nederlandse *Machal* zijn opgesteld. Dit zijn krantenartikelen, overheidsdocumenten en documenten van Joodse instanties. De bronnen beantwoorden vanuit een ander perspectief de vraag waarom de vrijwilligers vertrokken zijn. Het is daarom ook waardevol om hun perspectief op de motieven te onderzoeken en te vergelijken met de motieven die worden genoemd in de egodocumenten. Zes artikelen in het Nieuw Israëlitisch Weekblad (NIW), zijn gebruikt om meer informatie te vinden over welke Nederlanders in Palestina hebben gevochten. Daarnaast geven de korte interviews en artikelen inzicht in de motieven van Nederlandse vrijwilligers en hoe de Joodse gemeenschap in Nederland naar het conflict keek. Het NIW is een Joods weekblad dat positief tegenover de oprichting van de staat Israël stond en vrijwilligers aanmoedigde om deel te nemen aan het conflict.⁴⁵

Wanneer er naar de algemene verslaggeving over het conflict gekeken wordt, valt op dat er weinig gezegd wordt over de *Machal*-vrijwilligers en nog minder over de Nederlandse vrijwilligers van de Arabisch-Israëlitische oorlog. Vrijwilligers uit Arabische landen en Indonesië komen wel uitgebreid aan bod. In vergelijking met de verslaggeving over de Oud-Spanjestrijders en Oostfrontstrijders valt op hoe weinig belangstelling er is voor de Joodse vrijwilligers uit Nederland. Waar er duidelijk een mening gevormd werd over deze eerdere *foreign volunteers* door kranten zoals het Vrije Volk, toont deze krant geen belangstelling voor de Joodse vrijwilligers.⁴⁶ Een verklaring voor de geringe verslaggeving kan te maken hebben met de betrekkelijk kleine groep Joodse vrijwilligers die vanuit Nederland naar Palestina vertrokken. In het eerste hoofdstuk wordt hier verder op ingegaan.

⁴⁵ Delpher: NIW, 28 Feb 1947, Algemene vergadering van de Nederlandse Zionistenbond. NIW, 30 januari 1948, Nederlandse Zionistenbond, lezing van Mr. Abel J. Herzberg over de toekomst van de Joden in Nederland. NIW, 5 maart 1948, Joden in Nederland getuigen van hun trouw aan de Joodse Zaak. NIW, 9 april 1948, Nederlandse Zionistenbond. NIW, 21 mei 1948, De wandelende Jood komt thuis. NIW 80e jaargang No. 51,15 november 1985/ 2 kislew 5746 Jubileum Nummer.

⁴⁶ Hans Dankaart e.a., *De oorlog begon in Spanje, Nederlanders in de Spaanse Burgeroorlog 1936-1939* (Amsterdam 1986) 54-58.

Achttien stukken uit de landelijke kranten: de Volkskrant, het Parool, de Waarheid en het Algemeen Handelsblad bleken relevant voor dit onderzoek omdat ze specifiek adverteren en verslag doen van zionistische bijeenkomsten waarbij Nederlandse Joden opgeroepen worden om deel te nemen aan de strijd in Palestina.⁴⁷ De Telegraaf staat niet in dit rijtje omdat deze krant tijdens de Tweede Wereldoorlog een “foute krant” was en na de oorlog een publicatieverbod van vier jaar opgelegd had gekregen.⁴⁸

Naast de vraag of de kranten van de Nederlandse *Machal* afwisten, is het van belang om te achterhalen of de Nederlandse overheid afwist van deze groep en hun motieven. Dit blijkt het geval te zijn. Het archief van het Ministerie van Buitenlandse zaken, te vinden in het Nationaal Archief (NA), bezit documenten betreffende de Nederlandse consulaire vertegenwoordiging in Israël 1940-1964. De documenten tonen aan hoe de Nederlandse overheid dacht over het vrijwillig in dienst treden van een buitenlands leger. Vijf juridische stukken met betrekking tot het behouden van de Nederlandse nationaliteit geven inzicht in de consequenties van de keuze van de Nederlandse *Machal*.⁴⁹ In vijftien rapporten uit het archief van de Centrale en Binnenlandse Veiligheidsdienst komt naar voren hoe de Nederlandse inlichtingendienst bijeenkomsten van de zionistenbond heeft gemonitord en mogelijke dreiging heeft geprobeerd te ontdekken. In vier brieven wordt toegelicht hoe er door Joodse organisaties en individuen bombrieven worden gestuurd. Ook tonen vijf documenten aan hoe Joodse organisaties in de gaten worden gehouden met betrekking tot het faciliteren van illegale emigratie en het werven van vrijwilligers voor de Joodse militie in Palestina.⁵⁰ Bij het analyseren van deze bronnen wordt meegenomen dat de documenten vanuit een ander perspectief zijn opgesteld dan de egodocumenten. De motieven die door de geheime dienst in

⁴⁷ Delpher: De Volkskrant: advertentie 02-12-1947, advertentie 28-02-1948, advertentie 14-05-1948. Algemeen Handelsblad: advertentie 01-12-1947, advertentie 25-08-1947, advertentie 28-02-1948, advertentie 14-05-1948. Het Parool: advertentie 01-12-1947, advertentie 10-03-1947, advertentie 28-02-1948, advertentie 10-07-1948. De Waarheid: advertentie 01-12-1947, advertentie 25-08-1947, advertentie 28-02-1948, advertentie 10-07-1948. Algemeen Handelsblad, 4 december 1947, Nederlandse Zionisten bijeen Vreugde over Beslissing VN. De Volkskrant, 18 mei 1948, Nederlandse Zionisten steunen *Haganah*. De Waarheid, 30 augustus 1948, Geslaagde Joodse Landdag in Amsterdamse bos.

⁴⁸ Eén Vandaag, ‘De oorlog zal altijd een trauma blijven voor de Telegraaf,’ <<https://eenvandaag.avrotros.nl/item/de-oorlog-zal-altijd-een-trauma-blijven-voor-de-telegraaf/>>

⁴⁹ NA, Archief van het ministerie van Buitenlandse Zaken, De Nederlandse Consulaire vertegenwoordiging in Israël, 1940-1964, Inventarisnummer 18. Brief aan Consulaat der Nederlanden, 29 augustus, 1949. Brief aan de Consul-Generaal der Nederlanden te Jeruzalem, 31 oktober 1949. Brief aan de Minister der Chef der Directie Afrika en Midden-Oosten, 21 augustus 1950.

Brief aan de Minister van Buitenlandse Zaken, 27 september 1950.

⁵⁰ NA, Archief van de Centrale Veiligheidsdienst (1946-1949) en Binnenlandse Veiligheidsdienst (1949-1952) Onderwerp dossiers 1946-1952. Inv. 671 Stukken betreffende de Nederlandse Zionistenbond. Inv. 1298 Stukken betreffende Joodse illegale acties. Inv. 1326 Stukken betreffende de samenstelling, diefstal en het vervoer van springstoffen, ontdekkingen van munitiedepots en ontplofbare brieven van Joodse terroristen.

de documenten genoemd worden, kunnen afwijken van de motieven die door de vrijwilligers zelf worden aangedragen.

Doreen Bliss, assistent van Smoky Simon de president van de *World Machal Organisation* heeft bijgedragen aan dit onderzoek door een lijst met 84 namen van Nederlandse vrijwilligers op te stellen. Deze lijst is gebaseerd op intensief onderzoek naar de passagiersgegevens en andere gegevens van de Nederlandse *Machal*.⁵¹ Om zo veel mogelijk van de 84 namen te achterhalen, is in hoofdstuk twee gebruik gemaakt van een sociale netwerkanalyse. Het programma *NodeXL* in *Word Excel* is gebruikt om te laten zien welke individuen binnen een netwerk aan elkaar verbonden zijn. Een sociale netwerkanalyse blijkt om twee redenen relevant voor dit onderzoek. Het rekruteren van vrijwilligers verloopt over het algemeen via een sociaal netwerk. Door de netwerken te visualiseren, wordt het inzichtelijk welke vrijwilligers aanknopingspunten waren voor andere vrijwilligers. De meest actieve vrijwilligers binnen het netwerk, hebben het grootste aantal directe verbindingen met mede-*Machal*. Deze onderlinge verhoudingen geven inzicht in het rekruteringsproces van de Nederlandse vrijwilligers en zeggen wellicht iets over de motivatie van de Nederlandse *Machal*. Daarnaast wordt het door deze centrale personen, ook wel *connectors* of *hubs* genoemd, mogelijk om de andere Nederlandse *Machal* te traceren. De sociale netwerkanalyse versoepelt de zoektocht naar bronnen van de andere minder centrale vrijwilligers.⁵² Er kan een kanttekening geplaatst worden bij deze methode van analyseren. Het zegt namelijk niets over de aard en intensiteit van de relaties tussen de verschillende individuen. Toch is de netwerkanalyse relevant voor dit onderzoek omdat het aantoont welke vrijwilligers de meeste connecties hebben gehad. Hiermee is het opsporingsproces naar de andere Nederlandse *Machal* gestimuleerd en zijn er relevante netwerken in kaart gebracht.⁵³

De belangrijkste personen in het netwerk zijn Lipschits en De Groot. Deze personen hebben de meeste bronnen achtergelaten en aantoonbare connecties gemaakt met mede-*Machal*. Lipschits en de Groot zijn afkomstig uit hetzelfde Joods Jongensweeshuis in Amsterdam. Citroen omschrijft in haar boek *U wordt door niemand verwacht*, hoe het weeshuis een bolwerk van zionisten was.⁵⁴ In een interview met de VARA vertelt Lipschits hoe twintig jongens begin 1948 uit het weeshuis vertrokken naar Palestina. Het Joods Jongensweeshuis dient daarom als

⁵¹ Email contact Doreen Bliss, oktober 2018. <Doreen@sw.co.il>.

⁵² Mulder, P. (2018) Sociale network analyse. Retrieved from ToolsHero: <<https://toolshero.nl/marketing-modellen/sociale-netwerk-analyse/>>.

⁵³ D. Greene, en P. Cunningham (2013) Producing a Unified Graph Representation from Multiple Social Network Views. *Proc. ACM Web Science '13. May 1 – May 5, Paris, I-4, 1*.

⁵⁴ Michal Citroen, *U wordt door niemand verwacht*, 251-253.

begin punt van het sociale netwerk.⁵⁵ Het NIOD beheert het archief van de Joodse Stichting *Le-Ezrath Ha-Jeled*. Deze organisatie stelde zich de verzorging van Joodse oorlogspleegkinderen ten doel. Drie rapporten zijn geselecteerd met betrekking tot de namen en verdere informatie van wezen die in het Joods Jongensweeshuis in Amsterdam hebben gezeten. Een aantal van deze namen komt overeen met de namen op de lijst van de Nederlandse *Machal*.⁵⁶ Een ander netwerk binnen de groep Nederlandse vrijwilligers zijn de veteranen. Om te achterhalen welke personen dit waren, is er gebruik gemaakt van de onlinedatabase van het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH) en het rapport *the First Flyers, Aircrew Personnel in the War of Independence*. De database met betrekking tot het vliegend personeel en het rapport van het Israëlische leger zijn gebruikt om aan te tonen welke Nederlandse vrijwilligers vanwege hun expertise aan het conflict hebben deelgenomen.⁵⁷

Structuur

In het eerste hoofdstuk van deze masterscriptie wordt de situatie in Nederland en Palestina na de Tweede Wereldoorlog besproken. Ook plaatst dit hoofdstuk de deelname van de Nederlandse vrijwilligers in perspectief door de emigratie van Nederlandse Joden naar Palestina te behandelen. Met deze context, afkomstig uit de secundaire literatuur, worden de daaropvolgende hoofdstukken ingeleid. Het tweede hoofdstuk gaat in op het rekruteringsproces van de Nederlandse *Machal*. Hierbij worden overheidsdocumenten en egodocumenten in combinatie met de sociale netwerkanalyse gebruikt om inzichtelijk te maken via welke netwerken de Nederlandse *Machal* betrokken raakten bij het conflict. Hoofdstuk drie gaat aan de hand van de primaire bronnen in op de motieven en tracht te begrijpen waarom de Nederlandse vrijwilligers naar Palestina zijn vertrokken om daar in vreemde krijgsdienst te treden. Het derde hoofdstuk gaat in op de motieven van de veteranen en de motieven van de vrijwilligers die geen oorlogservaring hadden. Aan de hand van de bestaande theorieën en literatuur, wordt duidelijk of de motieven van de Nederlandse *Machal* onderling verschilden en of ze afweken van de motieven van de *Machal* uit andere landen.

⁵⁵ Interview Isaac Lipschits met de VPRO, <https://www.vpro.nl/speel~POMS_VPRO_056246~isaac-lipschits-uur-2-vpro-marathoninterview~.html>.

⁵⁶ NIOD, Joodse Stichting Le-Ezrath Ha-Jeled. 197k, inv. 1E: Map met correspondentie bevattende aankondigingen van opsporing verhuizingen, emigratie e.d. van Joodse Oorlogspleegkinderen, alsmede een aantal namenlijsten, 1945-1946. Inv. 2C: Diverse rapportjes, verslagen en notities, e.d. van “Le-Ezrath”, bevattende uittreksels uit dossiers van diverse Joodse oorlogspleegkinderen, 1946-1955.

⁵⁷ Nederlands Instituut voor Militaire Historie, Den Haag, Nederlandse Luchtstrijdkrachten in Groot-Brittannië (1940-1945) Toegang 726, inv. Nr. 1224: Database Vliegend Personeel in Britse Luchtstrijdkrachten, mei 1940-mei 1945. Eddy Kaplansky, Rapport: The First Flyers, Aircrew Personnel in the War of Independence (Israel 1993).

Hoofdstuk 1. De migratie van de Nederlandse *Machal* in perspectief geplaatst

Het is van belang om de manier van denken van de Nederlandse Joden net na de oorlog te begrijpen. Zo kan er in de latere hoofdstukken worden verklaard waarom de Nederlandse vrijwilligers besloten om deel te nemen aan een buitenlands conflict. Door het schetsen van de situatie in Nederland en Palestina net na de Tweede Wereldoorlog te schetsen, gaat dit hoofdstuk in op de tijdgeest van die periode. In dit hoofdstuk wordt beschreven hoe de zionistische ideologie en de situatie in Nederland en Palestina na de oorlog invloed hebben gehad op de deelname van de Nederlandse vrijwilligers. Het eerste gedeelte gaat in op de situatie in Nederland net na de Tweede Wereldoorlog. De houding van de Nederlandse overheid en bevolking ten opzichte van de Joden staat hierin centraal. In het tweede deel van dit hoofdstuk wordt de emigratie van de Joden in Nederland naar Palestina besproken, waardoor de deelname van de Nederlandse *Machal* in perspectief geplaatst kan worden. Welke relatie had het zionisme met de migratie van Joden vanuit Nederland? Ook wordt de situatie in Palestina in kaart gebracht. Bij wat voor een soort beweging sloten de Nederlandse vrijwilligers zich aan?

De situatie in Nederland na de Tweede Wereldoorlog

Tijdens de Tweede Wereldoorlog werden 107.000 Nederlandse Joden gedeporteerd waarvan 5500 terugkeerden naar Nederland. Volgens *Obersturmbannführer* Eichmann verliepen de transporten vanuit Nederland vlekkeloos.⁵⁸ In vergelijking met België en Frankrijk telde Nederland het grootste percentage Joodse slachtoffers.⁵⁹ Voor de overlevenden was het lastig om weer hun draai in Nederland te vinden. Daar zijn verschillende verklaringen voor te vinden. In eerste instantie moesten de overlevenden hun eigen trauma's nog verwerken. De Joden hadden tijdens de oorlog hun familieleden en bezittingen verloren. De Joodse gemeenschap was uit elkaar gevallen en Joodse organisaties en instanties bestonden niet meer. De Joodse pleegkinderen hadden het met name moeilijk doordat ze hun ouders hadden verloren en daarom een onzekere toekomst tegemoet gingen. In vergelijking met haar buurlanden, was het overlevingspercentage van de Nederlandse Joden significant lager. In België en Frankrijk lagen de overlevingskansen hoger op 55 en 75 procent. In deze landen was de Joodse gemeenschap na de oorlog aanzienlijk groter en intact gebleven. Dit zorgde ervoor dat de Joodse gemeenschap organisaties op kon zetten om bij te dragen aan de opvang van de Joden en Joodse

⁵⁸ Frank van Vree, *In de schaduw van Auschwitz, Herinneringen, Beelden, Geschiedenis* (Rotterdam 1995) 104.

⁵⁹ F. C. Brasz, *Na de Tweede Wereldoorlog: Van Kerkgenootschap naar Culturele Minderheid* in Blom et. al., *Geschiedenis van de Joden in Nederland* (Amsterdam 1995) 404.

wezen. In Nederland was de overgebleven Joodse gemeenschap te klein om significant bij te dragen aan de opvang van de slachtoffers.⁶⁰ Over het algemeen kwamen de organisaties om Joden te helpen in Nederland laat op gang en was hun hulpaanbod slechter geregeld in vergelijking met België en Frankrijk.⁶¹

Het niet kunnen oppakken van hun vooroorlogse leven in Nederland had ook te maken met de houding van de Nederlandse overheid en maatschappij. De koele houding van de overheid begon al voor het einde van de oorlog met de keuze van de Nederlandse regering in London om de situatie van de Joden niet als uitzonderlijk te zien. De nazi's hadden de Joden als aparte groep beschouwd en dit had tot veel ellende geleid. De Nederlandse overheid wilde dit vermijden en koos ervoor om alle slachtoffers van de oorlog, Nederlander of Jood, hetzelfde te behandelen. Deze politiek had later nadelige gevolgen voor de kleine groep teruggekeerde Joden. Doordat de ervaringen van de Joden tijdens de oorlog niet als uitzonderlijk werden gezien in vergelijking met de ervaringen van de Nederlandse bevolking, werden er geen extra maatregelen genomen.⁶² De Joden die terugkwamen, werden vaak eerst in opvangcentra geplaatst. Deze gebouwen waren ongeschikt omdat ze omgeven waren door prikkeldraad en van weinig comfort voorzien waren.⁶³ Ook het rechtsherstel van de Joodse slachtoffers ging moeizaam. In algemene zin waren de Joden hun bezittingen kwijt door toedoen van de nazi's. Daarnaast hadden zij hun bezittingen en goederen in bewaring gegeven bij Nederlandse bureaus of kennissen, met het idee deze na de oorlog terug te krijgen. In vele gevallen was dit niet zo en duurde het soms jaren voordat ze hun bezittingen terugkregen.⁶⁴ De Nederlandse overheid schoot te kort bij het herstellen van hun rechten en het teruggeven van hun bezittingen.⁶⁵

De Joodse kinderen die in pleeggezinnen of kampen hadden gezeten tijdens de oorlog en hun ouders hadden verloren, vormden een lastig vraagstuk voor de Nederlandse overheid. De regeringscommissie voor Oorlogspleegkinderen (OPK) had de beslissingsbevoegdheid over de toekomstige voogdij van de kinderen gekregen. In maart 1946 waren dat 3458 Joodse kinderen. Uiteindelijk bleven er 2041 kinderen over omdat er 1417 alsnog door een of beide ouders werden opgeëist.⁶⁶ De OPK bestond voor het merendeel uit niet-Joden en botste in zijn visie vaak met het Joods Coördinatie Commissie (JCC). De JCC was een overkoepelende

⁶⁰ Moore, *Slachtoffers en overlevenden, de Nazi-vervolgving van de Joden in Nederland* (Amsterdam 1998) 304.

⁶¹ Blom, *Geschiedenis van de Joden in Nederland*, 353-356.

⁶² Ibidem, 352.

⁶³ Moore, *Slachtoffers en overlevenden*, 280.

⁶⁴ Lipschits, *Tsedaka, een halve eeuw joods maatschappelijk werk in Nederland* (Zwolle 1997) 86-91.

⁶⁵ Citroen, *U wordt door niemand verwacht*, 143.

⁶⁶ Moore, *Slachtoffers en overlevenden*, 282-283.

belangenorganisatie voor de Joden in Nederland en vond het niet goed dat Joodse kinderen in strenggelovige Christelijke gezinnen werden geplaatst. Ze geloofden dat de kinderen in Joodse instanties of gezinnen geplaatst moesten worden zodat de kleine Joodse gemeenschap weer opgebouwd kon worden. De OPK wilde dat er passende zorg voor de kinderen gevonden zou worden en het belang van de kinderen moest daarbij vooropstaan. Over wat het belang van die kinderen inhield, verschilden dus beide organisaties.⁶⁷

Naast de houding van de Nederlandse overheid, zorgde ook de houding van de Nederlandse bevolking ervoor dat de teruggekeerde Nederlandse Joden zich niet welkom voelden. Na de oorlog overheerste het idee dat eenieder zijn eigen problemen moest oplossen en het verleden achter zich moest laten. Niemand was een uitzondering en iedereen had het moeilijk gehad. Tijdens de hongervinter van 1944-1945 stierven er 15.000 mensen in Nederland. Het land was vernield, leeggeplunderd en stond gedeeltelijk onderwater.⁶⁸ Bij aankomst in Nederland was er daarom geen blijde ontvangst en werd er geen begrip getoond.⁶⁹ Daarbovenop waren de teruggekeerde Joden een pijnlijke herinnering voor de Nederlandse bevolking omdat zij lieten zien dat de Nederlanders er niet alles aan hadden gedaan om de Joden te helpen. Ze hadden veelal passief toegekeken.⁷⁰ Tot slot was het voor de Holocaustslachtoffers des te pijnlijker toen zij merkten dat het antisemitisme nog steeds leefde in Nederland.⁷¹ Na vijf jaar lang onder een nationaal socialistisch bewind geleefd te hebben, was er na de oorlog in Nederland meer antisemitisme dan voorheen.⁷² Deze combinatie van de ervaring van antisemitisme en de koele houding waarbij men alleen naar zijn eigen ellende omkeek, zorgde ervoor dat de Nederlandse Joden zich na de bevrijding niet welkom voelden.⁷³

Het zionisme en de situatie in Palestina

Nu het duidelijk is geworden waarom Nederlandse Joden, Nederland zouden willen verlaten, is het ook van te belang om te begrijpen waarom zij ervoor kozen om juist naar Palestina te emigreren. Door alle vervolgingen van de Joden in Europa in de negentiende en twintigste eeuw ontstond het verlangen bij een aantal Joden om een eigen staat op te richten. Een staat waarbij het Joodse volk een meerderheid zou vormen en niet meer als minderheid vervolgd zou worden. Deze staat zou volgens de oprichter van het zionisme, Theodor Herzl, in Palestina gesticht

⁶⁷ Moore, *Slachtoffers en overlevenden*, 281.

⁶⁸ Lipschits, *Tsedaka*, 65.

⁶⁹ Moore, *Slachtoffers en overlevenden*, 279.

⁷⁰ Citroen, *U wordt door niemand verwacht*, 115

⁷¹ Moore, *Slachtoffers en overlevenden*, 280.

⁷² Blom, *Geschiedenis van de Joden in Nederland*, 356.

⁷³ Citroen, *U wordt door niemand verwacht*, 126.

moeten worden.⁷⁴ De eerste groep zionistische migranten, ook wel de eerste *Aliyah* genoemd, kwam tussen 1882 en 1903 naar Palestina. Deze groep bestond uit ongeveer 30.000 Joodse kolonisten. Op dit moment viel Palestina nog onder het Ottomaanse Rijk. De leiders van dit rijk stonden vijandig tegenover het zionisme en het idee van de Joodse kolonisten om een eigen Joodse staat op te richten.⁷⁵ Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd Palestina door de Britten binnengevallen. In de *Balfour Declaratie* van 2 November 1917, gaf de Britse Minister van Buitenlandse Zaken aan dat hij het oprichten van een thuis voor het Joodse volk zou steunen en zijn uiterste best zou doen om dit voorstel te faciliteren.⁷⁶ In 1920, nadat de Ottomanen als verliezers uit de oorlog kwamen, werd Palestina tot Brits Mandaat gebied gemaakt. Door deze uitgesproken steun van de Britten nam de migratie van Joden naar Palestina toe. Per jaar migreerden er 60.000 Joden naar Palestina.⁷⁷

Zoals eerdergenoemd in de inleiding namen door deze toename van Joodse migranten de gewelddadigheden tussen Arabieren en Joden toe. In 1920 werd de *Haganah* als Joodse ondergrondse defensiebeweging opgericht om de Joodse kolonisten te kunnen beschermen.⁷⁸ Door verschillende belangen bestond de Joodse militie uit drie verschillende organisaties: de *Haganah*, de *Irgun* en de *Stern Gang*. De *Haganah* viel onder het bewind van de *Jewish Agency*, de organisatie die de Joden in Palestina vertegenwoordigde en zette zich af tegen het restrictieve migrantenbeleid van de Britten. De *Irgun* bestond uit leden van de rechtse flank van de *Haganah* en was in eerste instantie voor samenwerking met de Britten. De Arabieren waren hun grootste vijand. De *Stern Gang* vocht voornamelijk tegen de Britse overheersing in Palestina en zag hen als de ware vijand. De laatste twee organisaties waren niet bang om geweld te gebruiken.⁷⁹ Zo beroofden ze banken, liquideerden ze belangrijke Britse vertegenwoordigers en bliezen ze gebouwen en spoorwegen op.⁸⁰

Na de Tweede Wereldoorlog nam de emigratie van Joden naar Palestina nog sterker toe. Het verlangen naar een eigen Joodse staat was versterkt door de gruwelijkheden van de Holocaust. Vanaf 1 oktober 1945 instrueerde Ben Gurion de *Haganah* om haar wapens tegen de Britten op te nemen terwijl de *Jewish Agency* tegen het gebruiken van geweld was. Na de

⁷⁴ David Cohen, *Zwervend en Dolend, De Joodse vluchtelingen in Nederland in de jaren 1933-1940, met een inleiding over de jaren 1900-1933* (Haarlem 1955) 11.

⁷⁵ Morris, 1948, *A History of the first Arab-Israeli War*, 2-5.

⁷⁶ Ibidem, 9-10.

⁷⁷ Ibidem, 14.

⁷⁸ Thesis B. R. Hoffman, *Jewish Terrorist Activities and the British Government in Palestine, 1939-1947* (Oxford 1985) 6-9.

⁷⁹ Y.S. Brenner, (1965) The 'Stern Gang' 1940-1948. *Middle Eastern Studies*, Vol. 2, No. 1, 2-30, 1-6.

⁸⁰ Ibidem, 9-10.

vele teleurstellingen koos de *Haganah* ervoor om niet meer met de Britten samen te werken.⁸¹ Toen het in 1946 duidelijk werd dat de Britten de Joden voorlopig geen eigen staat zouden geven, werd dit het begin van een gezamenlijk Joods verzet. Waar de *Haganah* nog steeds zo min mogelijk geweld probeerde te gebruiken, werd er door de andere bewegingen tussen september 1946 en mei 1948 honderd aanslagen gepleegd, waaronder de aanslag op het King David Hotel in Jerusalem.⁸² In november 1947 bracht *the United Nations Special Committee on Palestine* (UNSCOP), tot ongenoegen van de Arabieren, het advies uit om Palestina in Joodse en Arabische staten te verdelen. Het plan zou in werking moeten treden na het vertrek van de Britten in mei 1948.⁸³ Toen de Britten op 14 mei 1948 Palestina verlieten, fuseerden de drie organisaties tot de *Israeli Defense Forces*.⁸⁴

Wanneer er naar het zionisme in Nederland wordt gekeken, valt het op dat het zionisme met name voor de Tweede Wereldoorlog weinig aanhang had. De Haagse Bankier J.H. Kann bezocht het eerste Zionistencongres in Bazel en besloot bij terugkomst in Nederland een zionistenbond op te richten. De Nederlandse Zionisten Bond (NZB) werd in 1899 opgericht.⁸⁵ Voornamelijk leden van de Joodse burgerij waren lid van de bond. Intussen was er vanuit Joodse hoek kritiek op het zionisme en de NZB. De geassimileerde Joden, die zich Nederlander voelden, vonden dat de zionisten ontrouw waren aan de samenleving. Hun loyaliteit aan de Nederlandse staat zou ontbreken.⁸⁶ Het NZB bestond niet alleen uit de Joodse burgerij, maar ook uit socialistische zionisten. Zij wilden de Joodse staat een socialistisch karakter geven. Hoewel het zionisme aanhangers van verschillende Joodse achtergronden had, was voor de Tweede Wereldoorlog het zionisme geen wijdverspreide ideologie onder de Joden in Europa. Vele Joden vonden het belangrijker om te assimileren dan de ideologie aan te hangen.⁸⁷ Daarnaast bestond in Nederland het verlangen om te migreren niet zo sterk als in andere landen. Voor de Tweede Wereldoorlog woonden er niet meer dan 1500 Nederlanders in Palestina en de Nederlandse Zionistenbond telde krap 3000 leden. Veel behoefte om als pioniers naar Palestina te gaan was er niet.⁸⁸

Doordat de Joden zich in Nederland niet begrepen voelden, kreeg het zionisme in Nederland na de Tweede Wereldoorlog een opleving. Na de Holocaust, die in de ogen van de

⁸¹ Shapira, *Land and Power, The Zionist Resort to Force 1881-1948* (Oxford 1992) 292-293.

⁸² Brenner, *The Stern Gang*, 16-22.

⁸³ Shapira, *Land and Power*, 353

⁸⁴ Brenner, *The Stern Gang*, 25.

⁸⁵ Cohen, *Zwervend en Dolend*, 12-13.

⁸⁶ Blom, *Geschiedenis van de Joden in Nederland*, 290-291.

⁸⁷ Malet, *Foreign Fighters*, 136.

⁸⁸ Verhey, *Kind van de rekening, Het Rechtsherstel van de joodse oorlogswezen* (Zwolle 2005) 39.

zionisten hun gelijk had bewezen, leken de kansen gekeerd. Net als in Palestina en overal in Europa, geloofden Nederlandse zionisten dat er voor Joden in Europa geen toekomst meer bestond.⁸⁹ Toch koos het merendeel van de Joden ervoor om in Nederland te blijven. Het emigreren naar een ander land was voor velen toch nog een te grote stap. Tussen 1945 en 1953 vertrokken 4492 Joden uit Nederland, waarvan een derde naar Palestina en later Israël ging. De meesten vertrokken naar de Verenigde Staten en Canada.⁹⁰ Nederlandse Joden vertrokken dus ook naar andere landen, wat aantoont dat de drang om Nederland te verlaten voor de meeste migranten een grotere drijfveer was dan de zionistische ideologie.⁹¹ De keuze om bewust Joods te leven in een Joodse staat, werd dus eigenlijk maar door een betrekkelijk kleine groep genomen. De moeilijkheden waar de nieuwe staat mee te maken kreeg, maakte de beslissing voor de minder fanatieke zionisten ook moeilijk.⁹² Toch koos een gedeelte van de Joodse populatie in Nederland er wel voor om naar Palestina en later Israël te emigreren.

Direct na de bevrijding van Nederland kwam de illegale migratie naar Palestina opgang. Honderden Joden slaagden erin, met hulp van de *Jewish Brigade* die tot juni 1946 in Nederland verbleef, te emigreren. De brigade oefende hun invloed uit op de overgebleven Joodse gemeenschap door ze te onderwijzen in de zionistische ideologie. Ook faciliteerde zij de illegale migratie.⁹³ De Nederlandse *Machal* maakten deel uit van deze groep, maar vormden een kleine minderheid. Het merendeel van de Joden emigreerde naar Palestina om daar te blijven. Ze sloten zich niet aan bij de *Israeli Defense Forces*. De *Machal*-vrijwilligers reisden naar Palestina om deel te nemen aan de strijd, met de intentie om na het conflict weer naar Nederland terug te keren.

Waar in dit hoofdstuk geschetst is uit wat voor een kille maatschappij de Nederlandse vrijwilligers vertrokken waren, gaat hoofdstuk twee in op het rekruteringsproces van de Nederlandse *Machal* en de zionistische netwerken die hiervoor gebruikt zijn. Wat niet onopgemerkt moet blijven is dat de Nederlandse vrijwilligers de Nederlandse wet overtraden door dienst te nemen in een vreemde krijgsmacht. Bovendien werden zij onderdeel van een beweging die in het verleden niet bang was geweest om terreuraanslagen te plegen. Niettemin moet voorop staan dat de jaren veertig gekenmerkt werden door terrorisme, verzet, wetteloosheid en het schenden van mensenrechten. Het terrorisme in Palestina was niets anders

⁸⁹ Ibidem, 40.

⁹⁰ Loe de Jong, *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog, 1939-1945, Deel 12 Epiloog, eerste helft* (Leiden 1988) 56.

⁹¹ Blom, *Geschiedenis van de Joden in Nederland*, 366.

⁹² Citroen, *U wordt door niemand verwacht*, 242.

⁹³ Blom, *Geschiedenis van de Joden in Nederland*, 365.

dan een weerspiegeling van de vele terreurdaden van het afgelopen decennium.⁹⁴ In hoofdstuk drie wordt duidelijk wat de overwegingen van de Nederlandse vrijwilligers zijn geweest om zich bij de IDF aan te sluiten.

⁹⁴ Brenner, *The Stern Gang*, 29.

Hoofdstuk 2. Het rekruteringsproces van de Nederlandse *Machal*

Dit hoofdstuk gaat in op de rekrutering van de Nederlandse *Machal* en maakt gebruik van secundaire literatuur, egodocumenten, krantenartikelen en overheidsdocumenten. Het eerste gedeelte van dit hoofdstuk omschrijft de algemene rekrutering van vrijwilligers in Europa en de Verenigde Staten. Dit wordt aan de hand van de secundaire literatuur gedaan. Het tweede gedeelte richt zich specifiek op de Nederlandse casus en maakt door middel van een netwerkanalyse inzichtelijk via welke netwerken de Nederlandse *Machal* zijn geworven. Het archief van Isaac Lipschits, de database “Vliegend Personeel in de Britse Luchtstrijdkrachten” en het rapport van “Het Vliegpersoneel in het Israëlische leger” worden gebruikt om de netwerken in kaart te brengen. Het tweede gedeelte maakt gebruik van de primaire bronnen omdat er vrijwel niets is geschreven over de werving van de Nederlandse vrijwilligers. Er wordt zowel vanuit het perspectief van de overheid en kranten als vanuit het perspectief van de vrijwilligers naar de werving gekeken. Ook tonen de primaire bronnen aan welke doelgroepen en type vrijwilligers in Nederland benaderd werden door de *Haganah*. De Nederlandse *Machal* kunnen grofweg in twee groepen verdeeld worden. De eerste groep bestond uit jonge mannen, die uit gebroken gezinnen kwamen, een lage sociaaleconomische achtergrond hadden en waarde hechtten om tot een groep te behoren. De tweede groep bestond uit oudere mannen die met name vanwege hun militaire ervaring zijn geworven.⁹⁵

De militaire organisatie *Haganah* begon in oktober 1947 met het werven van vrijwilligers. Het rekruteringsproces werd door een overkoepelende organisatie, de *Jewish Agency*, in gang gezet en gesponsord. Deze organisatie had als doel om een eigen staat voor Joden te stichten en faciliteerde de emigratie naar Palestina. De zoektocht naar veteranen werd door de voorzitter van de *Jewish Agency*, David Ben Gurion, geïnitieerd. Het tekort aan specialisten binnen de *Haganah* kwam door het beleid van de Britten in Palestina. Palestijnse Joden hadden tot 1944 niet de mogelijkheid gehad om in militaire dienst te treden. Daardoor was de *Haganah* een jonge, onervaren militaire beweging met een tekort aan kennis op het gebied van oorlogsvoering. Het rekruteren van oorlogsveteranen loste dit probleem op.⁹⁶ Ben Gurion kwam tot de conclusie dat de Joodse militia omgevormd moest worden tot een moderne militia, gebaseerd op het westers model. Dit deed hij door vertegenwoordigers van de *Haganah* in westerse landen op te dragen contact te maken met piloten, werktuigkundigen en mariniers

⁹⁵ David Malet (2010) Why Foreign Fighters, Historical Perspectives and Solutions. *Orbis*, Volume 54, Issue 1, 97-114, 113.

⁹⁶ Malet, *Foreign Fighters*, 130.

van de Tweede Wereldoorlog. Deze ‘experts’ werden vervolgens uitgenodigd om deel uit te maken van het Joodse leger.⁹⁷ Het rekruteren vond vooral plaats in de Verenigde Staten, Canada en Zuid-Afrika.⁹⁸

Daarnaast gaven er in Europa honderden vrijwilligers uit Frankrijk, Groot-Brittannië, Zwitserland, België en Nederland gehoor aan de oproep van de *Haganah*.⁹⁹ Vanuit Europa werden er daardoor ongeveer duizend vrijwilligers geworven. Het merendeel van de vrijwilligers maakte de keuze om mee te vechten, nadat ze in contact waren gekomen met een vertegenwoordiger van de *Jewish Agency* of een lokale Joodse organisatie. Ze werden geworven omdat ze vaak al eerder betrokken waren geweest bij een Joodse organisatie.¹⁰⁰ Kortom, de *Haganah* gebruikte haar transnationale zionistische netwerken om met name Joodse oorlogsveteranen te werven.¹⁰¹ Zo spraken de vertegenwoordigers van de *Haganah* op zionistische bijeenkomsten en benoemden zij hoe belangrijk het was om vrijwilliger te worden.¹⁰² Deze acties hadden ook tot gevolg dat een onverwachte golf van vrijwilligers zich aansloot bij het Joodse leger. Deze vrijwilligers hadden vaak geen ervaring op het gebied van oorlogsvoering.¹⁰³

Zodra de vrijwilligers gerekruteerd waren, moesten zij naar Palestina getransporteerd worden. Deze reis werd mogelijk gemaakt door het transnationale netwerk van de zionisten. In Frankrijk kregen de vrijwilligers de vrijheid om te reizen en de Franse havens als doorvoermogelijkheid te gebruiken. De Franse regering kneep haar ogen dicht omdat een Joodse overwinning in Palestina positief voor Frankrijk zou kunnen uitpakken. Hun positie in Noord-Afrika zou namelijk bedreigd kunnen worden wanneer de Arabieren zouden winnen en hun aandacht van Palestina naar Noord-Afrika zouden verplaatsen. Daarnaast stond de publieke opinie positief tegenover de oprichting van een eigen staat voor de Joden. Enerzijds was dit het geval vanwege de verschrikkingen van de Holocaust. Anderzijds steunden zij de Joden om de Britten in hun trots aan te tasten. De Britten hadden de Fransen immers uit de Levant verdreven.¹⁰⁴ Van over de hele wereld werden de vrijwilligers, nadat ze door de *Haganah* benaderd waren, naar trainingskampen gebracht. Het merendeel werd naar een basis in St. Jerome, Frankrijk gestuurd. Ook in Scandinavië werden er trainingskampen opgezet, waar

⁹⁷ Arielli, *When are foreign volunteers useful?* 705-706.

⁹⁸ Markovitsky, *Machal*, 15.

⁹⁹ *Ibidem*, 15-16

¹⁰⁰ Malet, *Foreign Fighters*, 135-136.

¹⁰¹ *Ibidem*, 130

¹⁰² *Ibidem*, 142.

¹⁰³ Arielli, *When are foreign volunteers useful?* 712.

¹⁰⁴ *Ibidem*, 708.

vooral veteranen van de Tweede Wereldoorlog werden opgeleid. Deze kampen werden geleid door de Europese afdeling van de *Haganah*.¹⁰⁵

Het Franse kamp was een voormalig militair kamp en werd gebruikt als transitiekamp voor Joden die permanent naar Palestina wensten te emigreren. Het kamp in Frankrijk bestond daarom voornamelijk uit *displaced persons* en migranten die aan het wachten waren totdat zij hun overtocht naar Palestina konden maken. Deze *displaced persons* en migranten moeten niet met de *Machal* worden verward. Zoals in de inleiding genoemd is, waren *Machal* individuen die hun permanente woonplaats achterlieten om zich vrijwillig in te zetten ter verdediging van de Joodse staat en hadden zij de intentie, in tegenstelling tot de migranten, om na het einde van de oorlog terug te keren naar hun land van herkomst. Tevens werd de emigratie van de migranten en *displaced persons* niet geleid door de drang om zich in Palestina bij de *Haganah* aan te sluiten. Het kamp fungeerde als een perfecte dekmantel voor de vrijwilligers. De eerste groep vrijwilligers kwam in april 1948 in het kamp aan. Vanuit het kamp werden de gerekruteerde vrijwilligers naar een klein kasteeltje in de bergen gestuurd. Hier leerden ze met wapens omgaan en kregen zij Hebreeuwse les. In sommige gevallen verbleven de vrijwilligers slechts een paar dagen in het kamp. In andere gevallen kon het een aantal weken of maanden duren voordat ze mochten vetrekken. De eerste vrijwilligers vochten in februari 1948 al in Palestina. Vanaf de periode dat de staat Israël op 14 mei 1948 werd uitgeroepen, nam het aantal vrijwilligers exponentieel toe.¹⁰⁶

Nederlandse Casus: Hoe werden de Nederlandse vrijwilligers gerekruteerd?

Uit de primaire bronnen blijkt hoe het zionistisch netwerk ook in Nederland heeft bestaan. Zo tonen verslagen van de Nederlandse veiligheidsdienst en krantenartikelen aan hoe Joodse instanties en organisaties betrokken waren bij de rekrutering van Joodse vrijwilligers. Het is aannemelijk dat tijdens de bijeenkomsten van de Nederlandse Zionistenbond, Nederlandse Joden gestimuleerd werden om deel te nemen aan het conflict. Het is helaas moeilijk te meten of er tijdens deze bijeenkomsten daadwerkelijk vrijwilligers gerekruteerd zijn. Om toch een idee te krijgen van hoe Joden in Nederland geïnformeerd werden over de strijd in Palestina, wordt er ingegaan op deze bijeenkomsten. Naast de bijeenkomsten, blijkt uit de primaire bronnen dat er twee sociale netwerken van belang zijn geweest voor de rekrutering van de Nederlandse vrijwilligers. Het eerste netwerk beslaat de rekrutering van jongens uit een Joods

¹⁰⁵ Markovitsky, *Machal*, 15-16.

¹⁰⁶ *Ibidem*, 16.

weeshuis in Amsterdam. Het tweede netwerk gaat in op de rekrutering van Nederlandse veteranen via de *Royal Air Force*.

De bijeenkomsten van de zionisten werden gebruikt om het belang van een bijdrage aan het conflict te benadrukken. De veiligheidsdienst in Nederland monitorde deze bijeenkomsten van de Zionistenbond en bracht daar verslag van uit. Deze verslagen zijn in het archief van de Centrale en Binnenlandse Veiligheidsdienst te vinden en geven inzicht in hoe de Nederlandse vrijwilligers hoogstwaarschijnlijk in aanraking zijn gekomen met het idee om in Palestina te vechten. De bijeenkomsten werden door heel Nederland gehouden en door honderden Nederlandse Joden bezocht. In deze bijeenkomsten werd de gezamenlijke Joodse identiteit en het belang van een eigen Joodse staat benadrukt.¹⁰⁷

Tijdens de bijeenkomsten die na de oprichting van de staat Israël in mei 1948 zijn gehouden, werd er nog meer op de zogenaamde “plicht” van Nederlandse Joden gehamerd. Eén van de Nederlandse Zionistische leiders, Kleerekoper, vertelde tijdens een bijeenkomst hoe Joden in Nederland vroeger versplinterd waren maar nu een gezamenlijk doel hadden; De oprichting van een Joodse staat. Hij meende dat het als Jood een schande was om aan de zijlijn te blijven staan. Het was je plicht als Jood om de strijd te steunen.¹⁰⁸ Tijdens deze vergaderingen werd ook benadrukt dat de zionistische oplossing, de enige oplossing zou kunnen zijn voor de onderdrukking van Joden in de wereld. Met name de jongvolwassenen moesten daarom hun steentje bijdragen aan de oprichting van een eigen, veilige staat, voor de onderdrukte Joden.¹⁰⁹ Op 17 mei, drie dagen nadat de staat Israël was uitgeroepen, kwamen 3500 mensen naar een bijeenkomst in Amsterdam. D.A. Levita, voorzitter van de Nederlandse Zionistische Studenten, spoorde de Joodse jeugd aan om hun plicht te vervullen. Zijn speech had een strijdlustig

¹⁰⁷ NA, Centrale Veiligheidsdienst (1946-1949) en Binnenlandse Veiligheidsdienst (1949-1952) Onderwerp dossiers, Inv. 671: Stukken betreffende de Nederlandse Zionistenbond: Jaarverslag met bijlagen van het Bondsbestuur van de Nederlandse Zionistenbond, 22 december 1947. Verslag Congres Zionisten-Revisionisten, 22 december 1947, Amsterdam. Verslag openbare vergadering Nederlandse Zionistenbond in Concertgebouw Amsterdam, 3 december 1947. Verslag bijeenkomst Nederlandse Zionistenbond, Hotel Krasnapolsky, 27 augustus 1947. Verslag vergadering van Verbond van Palestina pioniers, 30 april 1947, Amsterdam. Verslag vergadering Palestina pioniers, 16 mei 1947, Amsterdam. Verslag landdag van de Nederlandse Zionistenbond, 30 augustus 1948, Amsterdam. Verslag filmavond *Haganah*, 21 juni 1948, Groningen. Verslag openbare vergadering ter gelegenheid van de stichting van de Joodse Staat Israël, 26 mei 1948, Utrecht. Verslag openbare vergadering van de Nederlandse Zionistenbond, 26 mei 1948, Hengelo. Verslag van de grote openbare meeting in concertgebouw Amsterdam, 17 mei 1948. Verslag van de bijeenkomst Nederlandse zionistenbond, 21 mei 1948, Amersfoort. Verslag Nederlandse Zionistenbond, 10 april 1948, Amsterdam. Verslag van meeting gehouden op 1 maart 1948 in het Krasnapolsky Amsterdam. Verslag van op 7 maart 1948 gehouden Palestina film, te Groningen.

¹⁰⁸ NA, Centrale Veiligheidsdienst (1946-1949) en Binnenlandse Veiligheidsdienst (1949-1952) Onderwerp dossiers, Inv. 671: Stukken betreffende de Nederlandse Zionistenbond, verslag bijeenkomst Utrecht op 26 Mei 1948.

¹⁰⁹ Ibidem, Verslag bijeenkomst Amsterdam op 30 Augustus 1948.

karakter en eindige met een strijdlid.¹¹⁰ Tijdens een conferentie op 26 mei, gehouden in Utrecht, werd verteld hoe de *Haganah* vecht voor de vrijheid en idealen van alle Joden. Het zou daarom een zonde zijn als de Nederlandse Joden niets zouden bijdragen aan het conflict in Palestina. Eén van de zionistische leiders, Soetendorp, zei het volgende:

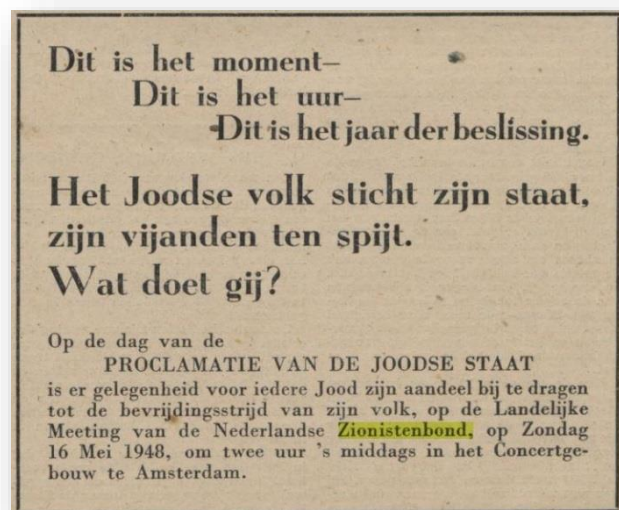
“De *Haganah* weet waarvoor zij strijdt, namelijk voor het voortbestaan van het Joodse volk. We zijn de laatste generatie die in slavernij leeft, laat u kinderen in vrijheid leven. Steun de strijd dus zoveel ge kunt.”¹¹¹

Uit bovenstaande citaat kan opgemaakt worden, hoe het conflict *geframed* werd als een wereldwijde strijd voor de vrijheid van Joden. Wanneer je als vrijwilliger deel zou nemen aan het conflict, vecht je niet alleen voor je eigen leven maar voor het leven van alle Joden in de wereld.

Ook het Nieuw Israëlitisch Weekblad deed verslag van de bijeenkomsten en vergaderingen van de Nederlandse Zionistenbond. Tijdens de 44^e algemene vergadering van de Nederlandse Zionistenbond, werd het volgende gezegd:

“De laatste jaren hebben getoond, dat indien het nodig is, het Joodse volk bereid is, zich te verdedigen tegen eenieder, die het bij de verdere bouw storen wil. Ook wij in Nederland willen ons deel hebben aan deze strijd. (...) Actieve deelname aan de strijd die door immigratie op alle wegen, een kolonisatie in alle delen van het land en een verdediging van onze rechten in het kader van de nationale discipline ons doel tracht te bereiken. Opdat door de *Haganah* verbonden met onze politieke actie een Joodse staat gevestigd kan worden in het gehele gebied van *Erets Jisraeel*.”¹¹²

Het fragment doelt duidelijk op, niet alleen een geldelijke maar ook, een fysieke bijdrage van Joden in Nederland. Het NIW plaatste ook advertenties zoals in figuur 1 te zien is. Hierin werd duidelijk ingespeeld op de zogenaamde plicht van de Jood.

Figuur 1. Advertentie NIW 14-05-1948.

¹¹⁰ Ibidem, bijeenkomst Amsterdam op 17 Mei 1948.

¹¹¹ Geciteerd uit NA, Centrale Veiligheidsdienst (1946-1949) en Binnenlandse Veiligheidsdienst (1949-1952) Onderwerp dossiers, Inv. 671: Stukken betreffende de Nederlandse Zionistenbond, bijeenkomst Utrecht op 26 Mei 1948.

¹¹² NIW, 28 Feb 1947, Algemene vergadering van de Nederlandse Zionistenbond.

De overige kranten in Nederland plaatsten ook advertenties van de bijeenkomsten van de Nederlandse Zionistenbond. Volgens de advertenties zijn de bijeenkomsten vooral informatief van aard en bedoeld om meer te weten te komen over de situatie in Palestina. Na 14 mei gaan de bijeenkomsten specifiek over de oprichting van de staat Israël.¹¹³ De Volkskrant, de Waarheid, het Parool en het Algemeen Handelsblad doen achteraf globaal verslag van de bijeenkomsten. In de artikelen komt naar voren hoe de bezoekers van de bijeenkomsten voornamelijk werden opgeroepen om het Joodse doel met een financiële bijdrage te steunen.¹¹⁴ Wat opvalt is dat er in de advertenties en verslagen van het NIW en de rapporten van de geheime dienst specifiek wordt benadrukt dat ook een fysieke bedrage, van met name de Joodse jongvolwassenen, verwacht wordt.¹¹⁵

Het Weeshuis Netwerk

Naast de zionistische bijeenkomsten, waren er ook andere manieren waarop de vrijwilligers in contact met de *Haganah* konden komen. Uit het boek van Citroen, het archief van de Nederlandse Veiligheidsdienst, het archief van de Joodse Stichting *Le-Ezrath Ha-Jeled* en het archief van Isaac Lipschits blijkt hoe het Joods Jongensweeshuis *Megadle Jethomim*, op Amstel 21 in Amsterdam, vanaf eind 1947 een belangrijke schakel in het netwerk van de *Haganah* is geweest. Aan de hand van interviews met vier vrijwilligers uit het Jongensweeshuis schetst Citroen hoe de jongens, Henk Machielse, Jacques Bles, Gerrit Groen en Isaac Lipschits in aanraking zijn gekomen met de *Haganah* en vervolgens via een kamp in Frankrijk naar Palestina zijn afgereisd. Volgens Citroen werden de jongens in het weeshuis voorbereid op hun reis naar Palestina.¹¹⁶

Machielse schetst hoe de jongens in het tehuis vanaf het einde van de oorlog dikwijls in aanraking kwamen met soldaten van de *Jewish Brigade*. Deze brigade was onderdeel van het achtste Engelse leger en had meegevochten in Noord-Afrika. Na de bevrijding bleven zij een

¹¹³ De Volkskrant: advertentie 02-12-1947, advertentie 28-02-1948, advertentie 14-05-1948.

Algemeen Handelsblad: advertentie 01-12-1947, advertentie 25-08-1947, advertentie 28-02-1948, advertentie 14-05-1948. Het Parool: advertentie 01-12-1947, advertentie 10-03-1947, advertentie 28-02-1948, advertentie 10-07-1948. De Waarheid: advertentie 01-12-1947, advertentie 25-08-1947, advertentie 28-02-1948, advertentie 10-07-1948.

¹¹⁴ Algemeen Handelsblad, 4 december 1947, Nederlandse Zionisten bijeen Vreugde over Beslissing VN. De Volkskrant, 18 mei 1948, Nederlandse Zionisten steunen *Haganah*.

De Waarheid, 30 augustus 1948, Geslaagde Joodse Landdag in Amsterdamse bos.

¹¹⁵ NIW, 30 januari 1948, Nederlandse Zionistenbond, lezing van Mr. Abel J. Herzberg over de toekomst van Joden in Nederland.

NIW, 5 maart 1948, Joden in Nederland getuigen van hun trouw aan de Joodse Zaak.

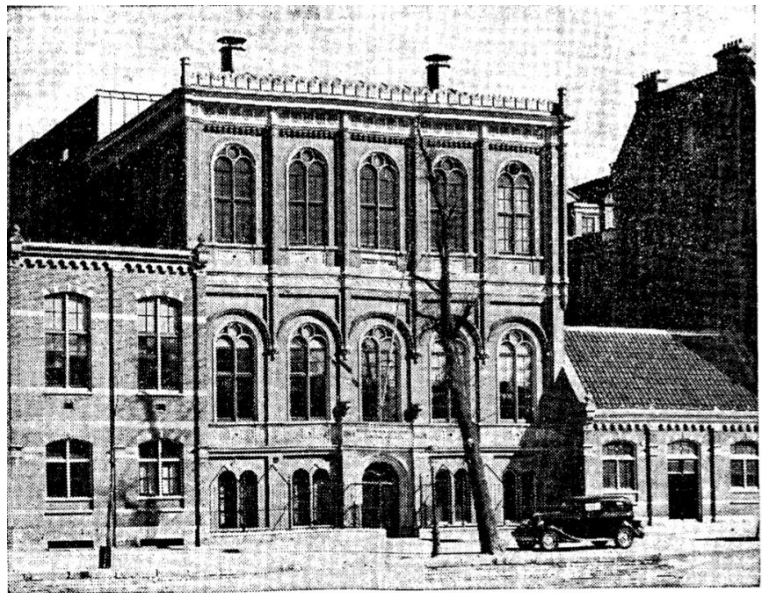
NIW, 9 april 1948, Nederlandse Zionistenbond.

NIW, 21 mei 1948, De wandelende Jood komt thuis.

¹¹⁶ Citroen, *U wordt door niemand verwacht*, 253.

aantal jaren in Nederland en kwamen zij in het weeshuis over de vloer. Tijdens deze bijeenkomsten vertelden zij enthousiast over het zionisme en de toekomstige oprichting van een Joodse staat. Volgens Bles was de *Haganah* bewust naar vrijwilligers met ervaring in het leger aan het zoeken. Hij merkt op dat het toen niet verboden was om naar Palestina te gaan. Alleen de Engelsen zouden vrijwilligers tegen houden. Ook Groen, toen achttien jaar, werd in het weeshuis aangemoedigd om naar Palestina te gaan. Toch kreeg hij van de OPK geen toestemming om Nederland te verlaten. Het weeshuis vond het wel goed en verzorgde een dagreis voor hem en een vriend. Zonder paspoort passeerde Groen de Belgisch-Franse grens.¹¹⁷

Lipschits had toentertijd door dat er rare dingen op de zolder van het weeshuis gebeurden. Later kwam hij erachter dat het ging om een illegale afdeling van de *Haganah*, die *displaced persons* vanuit Duitsland naar Palestina probeerde te smokkelen. Ook Lipschits reisde naar Frankrijk en kreeg daar een commando opleiding. De training werd door iemand uit Palestina gefaciliteerd. In de bergen werden de

Figuur 2. Joods Jongensweeshuis *Megadle Jethomim*, NIW 1-5-1938.

vrijwilligers gedropt en moesten zij hun weg naar het kamp terugvinden. Uiteindelijk vertrok hij met een Panamees schip naar Palestina en duurde de reis zeven dagen.¹¹⁸

Waar Bles eerder beweerde dat het niet illegaal was om naar Palestina te reizen, blijkt dat het beleid van de Nederlandse overheid een stuk minder zwart-wit was. Het Nederlandse beleid was namelijk afhankelijk van het beleid van de Britten in Palestina en de *Jewish Agency*. De Britten bepaalden hoeveel emigratiecertificaten er in totaal beschikbaar waren. De *Jewish Agency* verdeelde de certificaten over de verschillende landen en bepaalde daarmee wie in aanmerking zou komen voor emigratie naar Palestina.¹¹⁹ Het was lastig voor de Nederlandse Joden om naar Palestina te emigreren omdat de *Jewish Agency* vrijwel geen certificaten voor Nederland ter beschikking stelde. De illegale emigratie van Joden uit Nederland nam daardoor

¹¹⁷ Ibidem, 251-253.

¹¹⁸ Citroen, *U wordt door niemand verwacht*, 253- 255.

¹¹⁹ Chaya Brasz (1994) *Expectations and Realities of Dutch Immigration to Palestine/Israel after the Shoah. Jewish History, Volume 8, Nos. 1-2, 323-338, 328.*

toe. De *Jewish Brigade* faciliteerde, en later andere Joodse instanties zoals de *Stichting Hachshara* en *Alija*, deze illegale reizen.¹²⁰

Joodse instanties, zoals het weeshuis, en bijeenkomsten van de Nederlandse Zionistenbond werden vanwege de illegale emigratie in de gaten gehouden door de veiligheidsdienst. Uit de primaire bronnen van de veiligheidsdienst komt naar voren hoe de Nederlandse overheid heeft geprobeerd de illegale emigratie naar Palestina en het werven van vrijwilligers voor de Joodse militie in Palestina tegen te gaan.¹²¹ Ook hielden zij zionistische organisaties en personen die zij verdachten van terroristische activiteiten in de gaten. Leden van de *Stern Group* bevonden zich ook in Europa. Vier brieven uit het archief van de Veiligheidsdienst tonen aan hoe diverse individuen werden aangehouden op verdenking van het sturen van bombrieven naar vooraanstaande personen in Engeland. Ook werden zij verdacht van het plaatsen van bommen in Londen.¹²² Deze terroristische dreiging was er ook in Nederland. Op 17 mei 1947 werd aan de Hoofdcommissaris van de Politie een anonieme brief gestuurd, waarin stond dat er een bom was geplaatst in de schoorsteen van de Engelse Ambassade in Den Haag. Deze melding bleek uiteindelijk loos alarm te zijn.¹²³

Uit het archief van de Centrale en Binnenlandse Veiligheidsdienst blijkt dat het Joods Jongensweeshuis in Amsterdam ervan verdacht werd betrokken te zijn bij de illegale emigratie van Joden uit Nederland. In drie documenten van de inlichtingendienst wordt vermeld hoe het weeshuis in de gaten werd gehouden, met als doel te ontdekken welke illegale praktijken zich daar afspeelden.¹²⁴ De Nederlandse overheid hield zich aan het beleid van de Britten en de *Jewish Agency*. Toch werd op 22 januari en 6 februari 1948 in twee afzonderlijke brieven vermeld dat uit het onderzoek is gebleken dat het weeshuis niet als contactpunt voor illegale Joodse emigratie zou hebben gediend. Er zou geen bewijs zijn gevonden voor deze beschuldiging.¹²⁵ Hieruit kan geconcludeerd worden dat er in de praktijk meer door de vingers werd gezien, dan de Nederlandse overheid voor ogen had. Er bestond blijkbaar een grijs gebied

¹²⁰ Blom, *Geschiedenis van Joden in Nederland*, 366.

¹²¹ NA, Centrale Veiligheidsdienst (1946-1949) en Binnenlandse Veiligheidsdienst (1949-1952) Onderwerp dossiers, Inv. 1298 Joodse Illegale Acties.

¹²² NA, Centrale Veiligheidsdienst (1946-1949) en Binnenlandse Veiligheidsdienst (1949-1952) Onderwerp dossiers, Inv. 1298 Joodse Illegale Acties: Afschrift 26 augustus 1948, Brief 21 juni 1947 en Inv. 1326 Stukken betreffende de samenstelling, diefstal en het vervoer van springstoffen: Brief 31 mei 1948.

¹²³ NA, Centrale Veiligheidsdienst (1946-1949) en Binnenlandse Veiligheidsdienst (1949-1952) Onderwerp dossiers, Inv. 1298 Joodse Illegale Acties: brief 17 mei 1947.

¹²⁴ NA, Centrale Veiligheidsdienst (1946-1949) en Binnenlandse Veiligheidsdienst (1949-1952) Onderwerp dossiers, Inv. 1298 Joodse Illegale Acties: Brief 3 oktober 1947, Brief 22 oktober 1947, Brief 12 november 1947.

¹²⁵ NA, Centrale Veiligheidsdienst (1946-1949) en Binnenlandse Veiligheidsdienst (1949-1952) Onderwerp dossiers, Inv. 1298 Joodse Illegale Acties: Brief 22 januari 1948, Brief 6 februari 1948.

waarin illegale emigratie naar Palestina op papier verboden was maar in de praktijk werd toegestaan. Een schuldgevoel tegenover de Joodse bevolking naar aanleiding van de Tweede Wereldoorlog zou het inconsistente beleid van de Nederlandse overheid kunnen verklaren. De generatie die het Joodse lijden van dichtbij had meegemaakt, had er begrip voor dat de Nederlandse Joden wilden bijdragen aan een onafhankelijke Joodse staat.¹²⁶

In lijn met dit argument tonen verschillende documenten uit het archief van het Ministerie van BuZa aan dat je als vrijwilliger na terugkomst in Nederland je nationaliteit niet verloor. Een opvallende beslissing van de Nederlandse overheid omdat volgens artikel 7 sub 4 van de wet op het Nederlanderschap men zijn nationaliteit verloor door in vreemde krijgsdienst te treden.¹²⁷ Daarnaast had het merendeel van de Spanjestrijders een decennium daarvoor wel hun nationaliteit verloren.¹²⁸ De Nederlandse overheid gaf verschillende verklaringen voor deze tegenstrijdigheden. Ten eerste werd Israël pas in 1949 door Nederland erkend. Voor 1949 bestond er nog geen Israëlische nationaliteit, waardoor het intrekken van de Nederlandse nationaliteit zou leiden tot statenloosheid. Bovendien, zijn de Nederlandse vrijwilligers strikt gezien niet in dienst getreden van een vreemde staat omdat Israël in 1948 nog niet erkend was. Ten tweede werd de vrijwillige bijdrage van de Nederlandse *Machal* in de documenten omschreven als een gedwongen bijdrage. Het Nederlanderschap kon je niet ontnomen worden als je gedwongen in dienst was getreden van het Israëlische leger. Zo beweert Emanuel Jacob Anholt dat geen gevolg geven aan de oproeping onmogelijk voor hem was omdat hij zich voor mei 1948 al in Palestina bevond. Tot slot werd de wet niet op minderjarigen toegepast.¹²⁹ Voornamelijk de jongens die vanuit het weeshuis in Amsterdam vertrokken waren minderjarig ten tijde van hun vertrek naar Palestina. Desalniettemin lijkt het erop dat de Nederlandse overheid hard haar best deed om de Joodse vrijwilligers tegemoet te komen. Actief werd er gezocht naar mazen in de wet om de vrijwilligers hun nationaliteit niet te ontnemen.

Welke netwerken heeft de *Haganah* gebruikt om de vrijwilligers te werven? Uit het archief van Lipschits blijkt dat met name Lipschits, de Groot en Preger als aanknopingspunten hebben gediend voor de zoektocht naar andere vrijwilligers. Deze *connectors* of *hubs* hebben het mogelijk gemaakt om de andere Nederlandse *Machal* te traceren. Na het analyseren van de correspondentie tussen Lipschits, Preger en de Groot, blijkt dat tien vrijwilligers na de oorlog

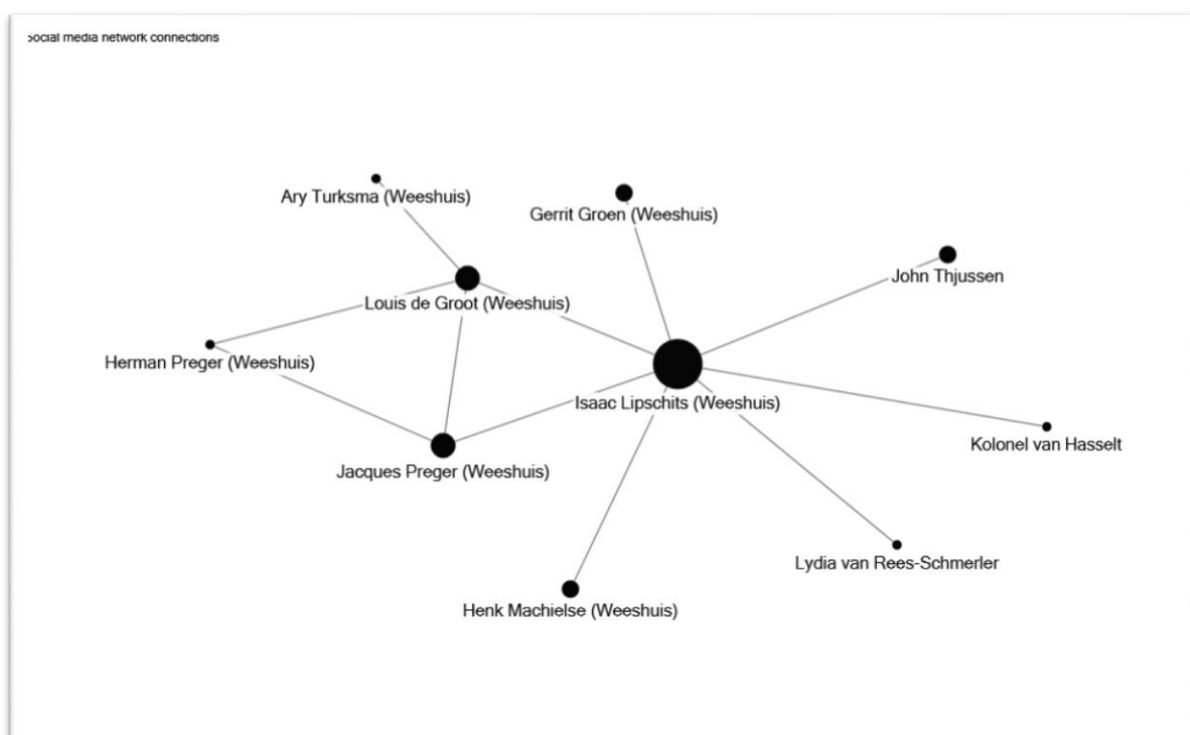
¹²⁶ Michman, J. et. al., *Geschiedenis van de joodse gemeenschap in Nederland* (Amsterdam 1999) 239.

¹²⁷ Dankart, *De oorlog in Spanje*, 49.

¹²⁸ Ibidem, 163.

¹²⁹ NA, Min. BuZa, De Nederlandse Vertegenwoordiging in Israël 1940-1964. Inv. 18. Brief 27 september 1950, Brief 21 augustus 1950, Brief 31 oktober 1949, Brief 25 augustus 1949, Brief 29 augustus 1949.

in 1948 nog contact met elkaar hebben gehad. De connecties weergegeven in figuur 2 zijn gebaseerd op welke namen de *connectors* in hun briefwisselingen genoemd hebben. Van de tien namen zijn er zeven afkomstig uit het Joods Jongensweeshuis in Amsterdam. Uit het netwerk van figuur 2 wordt daarom duidelijk hoe het weeshuis een centrale rol heeft gespeeld bij de rekrutering van de vrijwilligers. Maar liefst acht jongens, inclusief Jacques Bles genoemd in het boek van Citroen, waren afkomstig uit het weeshuis. De namen komen ook overeen met de rapporten en lijsten van het archief van de Joodse Stichting *Le-Ezrath Ha-Jeled*.¹³⁰ Ongeveer tien procent van de Nederlandse vrijwilligers is gerekruteerd door de *Haganah* met behulp van het sociale netwerk verbonden aan het weeshuis in Amsterdam.

Figuur 3. Netwerk archief Isaac Lipschits (IISG)¹³¹

Onder leiding van luitenant Abraham Polak, voormalig lid van de *Jewish Brigade*, vocht Lipschits in Palestina voor het legeronderdeel *Givati 55 –Sapper*. Ook Groen, de Groot, Machielse en de gebroeders Preger vielen onder dit legeronderdeel. Het is opvallend dat

¹³⁰ NIOD, Joodse Stichting *Le-Ezrath Ha-Jeled*. 197k, inv. 1E: Map met correspondentie bevattende aankondigingen van opsporing verhuizingen, emigratie e.d. van Joodse Oorlogspleegkinderen, alsmede een aantal namenlijsten, 1945-1946. Inv. 2C: Diverse rapportjes, verslagen en notities, e.d. van “Le-Ezrath”, bevattende uittreksels uit dossiers van diverse Joodse oorlogspleegkinderen, 1946-1955.

¹³¹ IISG, Archief Isaac Lipschits, Inventaris 1 map 1988, Brief 8 december 1988. Map 1989, Brieven 7 april en 16 mei.

Lipschits in een interview met de VPRO toelichtte hoe een groep van twintig jongens uit het weeshuis is vertrokken.¹³² Hij zei hier het volgende over:

“Het leger was ingedeeld op talen. De legerofficier van dit peloton was Abraham Polak. Het vrijwilligersleger was zo ingedeeld dat luitenant Polak 25 Nederlandse jongens werd toegewezen. We hadden een Nederlandse ploeg. Deze ploeg bestond ook uit mijn maatjes uit het weeshuis.”¹³³

Volgens de lijst van de *World Machal* organisatie hebben Moshe de Bros, Bram de Wolff, Arik Glikowitz, Rudolph Klobel, Heinrich Machimaza en Simon Suesan ook in het *Givati* legeronderdeel gevochten. Het is aannemelijk dat deze jongens ook in het weeshuis hebben gewoond en op dezelfde manier in aanraking zijn gekomen met het netwerk van de zionisten.¹³⁴

Het RAF Netwerk

In een brief van Lipschits wordt de naam van Thjussen genoemd in relatie tot een reünie van de *Machal* in Londen, waarbij alle vrijwilligers elkaar in 1989 weer zouden ontmoeten.¹³⁵ Vanwege hun generatiekloof, zijn de vrijwilligers van beide netwerken hoogstwaarschijnlijk pas na de oorlog met elkaar in contact gekomen. Na verder onderzoek bleek Thjussen in dienst van de *Israeli Air Forces* (IAF) te zijn geweest. Deze werd in november 1947 binnen de *Haganah* opgericht. In eerste instantie bestond dit legereenheid uit veertig Joodse piloten, vaak afkomstig uit de RAF en *Commonwealth Air Forces*.¹³⁶ Een rapport van de *Aircrew Personnel in the War of Independence* toont aan dat er naast Thjussen nog zeven Nederlandse vrijwilligers in dienst waren van de IAF.¹³⁷ Wanneer de lijst met Nederlandse oorlogsvliegers in dienst van de IAF naast de lijst van Nederlandse vliegers in dienst van de RAF wordt geplaatst, wordt aan de hand van figuur 3 duidelijk dat vijf van de acht vrijwilligers tijdens de Tweede Wereldoorlog voor de RAF hebben gevlogen.¹³⁸

¹³² VPRO, Irene Houthuijs: Marathon interview Isaac Lipschits, 14 augustus 1998. Min 0.33-0.40.

<https://www.vpro.nl/speel~POMS_VPRO_056246~isaac-lipschits-uur-2-vpro-marathoninterview~.html>

¹³³ Ibidem.

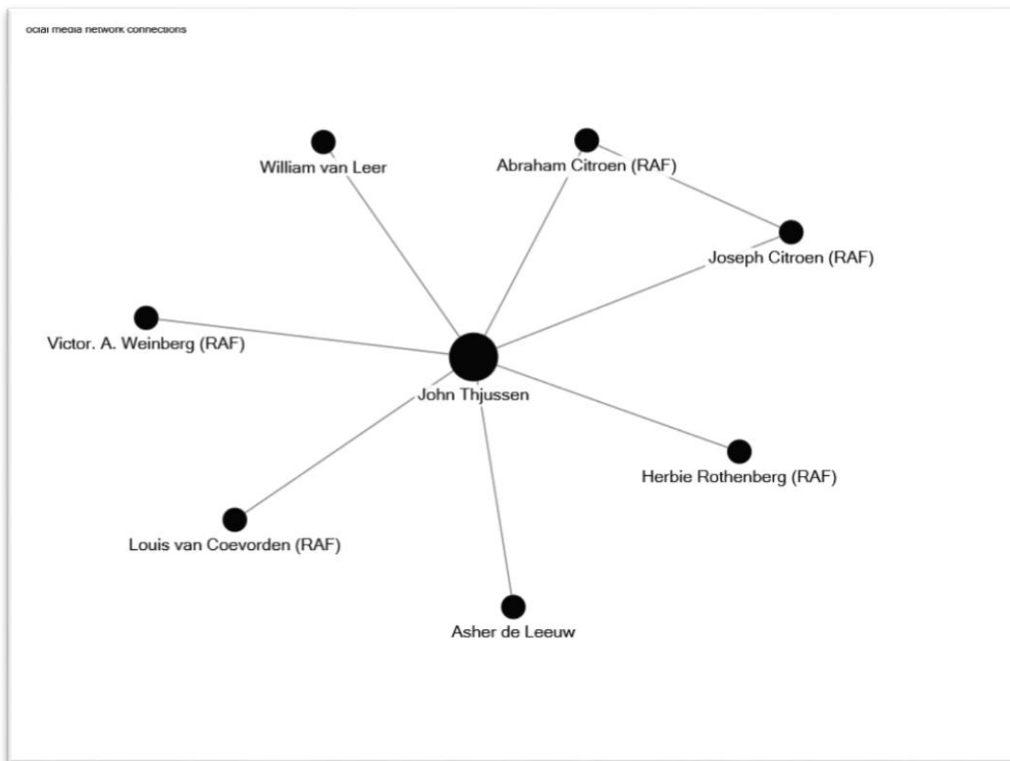
¹³⁴ Zie bijlage 1.

¹³⁵ IISG, Archief Isaac Lipschits, Map 1989, Brief 7 april.

¹³⁶ Lon Nordeen, *Fighters over Israel, The story of the Israeli Air Force from the war of Independence to the Bekaa Valley* (Somerset 1991) 5-6.

¹³⁷ Eddy Kaplansky, Rapport: The First Flyers, *Aircrew Personnel in the War of Independence* (Israel 1993) 29.

¹³⁸ Nederlands Instituut voor Militaire Historie, Den Haag, Nederlandse Luchtstrijdkrachten in Groot-Brittannië (1940-1945) Toegang 726, inv.nr. 1224: Database Vliegend Personeel in de Britse Luchtstrijdkrachten, mei 1940-mei 1945.

Figuur 4. Netwerk Rapport Dutch Aircrew Personnel in the War of Independence

Eén van deze vrijwilligers was Louis van Coevorden. Hij fungeerde als navigator en waarnemer voor de RAF tijdens de Tweede Wereldoorlog. In 1943 haalde hij zijn vliegbrevet en mocht hij deel uitmaken van het Nederlandse 320 RAF-squadron. Na de oorlog werd hij vanwege zijn expertise door de *Haganah* benaderd.¹³⁹ Abraham Victor Weinberg werd tijdens de Tweede Wereldoorlog gevangengenomen door de Duitsers toen Nederland capituleerde. Het lukte hem om naar Engeland te ontsnappen, waar hij zich bij de RAF aansloot. Hij maakte deel uit van het 640 RAF-squadron. Nadat hij in de oorlog genoeg ervaring had opgedaan, werd hij instructeur voor de RAF. Ook Weinberg sloot zich na de oorlog aan bij de *Haganah*.¹⁴⁰ De vijf mannen genoemd in figuur 3 waren van Joodse afkomst en hebben zowel voor de RAF als voor het Israëliëse leger gevochten. Hieruit kan geconcludeerd worden dat de RAF als sociaal-netwerk heeft gediend voor de werving van vrijwilligers.

Het is helaas niet mogelijk om van alle vrijwilligers te achterhalen via welk netwerk zij gerekruteerd zijn. Naast de netwerken van het weeshuis en de RAF zijn er ook andere manieren waarop de vrijwilligers betrokken zijn geraakt bij de *Haganah*. Hans Kahn, marinier in de

¹³⁹ Drenthe in de oorlog, Jodenvervolging < <http://www.drentheindeoorlog.nl/?aid=518>>.

Interview met Louis van Coevorden door Dick Schaap, *Ghetto Fighters House Archives*, december 1996. <<http://www.infocenters.co.il/gfh/multimedia/Files/Idea/%D7%A0%D7%9B%D7%A0%D7%A1%20011423.pdf>>

¹⁴⁰ Abraham Victor Wijnberg <<https://www.tracesofwar.com/persons/34339/Wijnberg-Abraham-Victor.htm>>

Tweede Wereldoorlog, werd tijdens een bezoek aan New York in 1948 door de *Haganah* gerekruteerd. Hij werd benaderd met de vraag of hij bereid was zijn oorlogservaringen in dienst te stellen van de toekomstige Joodse Marine. In het voorjaar van 1948 werd hij wederom door de *Haganah* benaderd en moest hij zich in Cyprus melden.¹⁴¹ Abraham Polak had tijdens de Tweede Wereldoorlog in de *Jewish Brigade* van het Britse leger gediend.¹⁴² In de jaren na de oorlog had hij in Limburg mijnen opgeruimd.¹⁴³ Vanwege zijn expertise op het gebied van oorlogsvoering en het feit dat hij een Nederlandse officier was die vloeiend Hebreeuws sprak, was hij uiterst nuttig voor de *Haganah*. Hij werd luitenant van het legeronderdeel van de Nederlandse vrijwilligers.

Ook waren er *Machal* die voornamelijk op eigen initiatief naar Palestina zijn vertrokken. Een voorbeeld daarvan is Shulamit Garbasz, die zich aansloot bij de *Palmach*, de elite-eenheid van de *Haganah*. Na de oorlog wilde zij naar Palestina om herenigd te worden met haar zus en overige familieleden. Garbasz probeerde druk uit te oefenen op een zekere *Shlihim* Eliahu omdat zij vanwege haar leeftijd niet op legale wijze naar Palestina kon emigreren. Een *Shlihim* was een afgezant van de *Jewish Agency* en werd naar Nederland gestuurd om het zionisme uit te leggen. Ook organiseerden deze afgezanten illegale reizen.¹⁴⁴ Eliahu heeft Garbasz, toen nog minderjarig, via Frankrijk naar Palestina gestuurd.¹⁴⁵

De primaire bronnen geven, doordat er vrijwel niets is gepubliceerd over de Nederlandse *Machal*, een uniek inzicht in de wijze waarop de vrijwilligers gerekruteerd zijn. De bronnen laten zien hoe de Nederlandse *Machal* in aanraking zijn gekomen met het idee om voor de Joodse Staat te vechten. Wanneer informatie uit de primaire bronnen met de geringe secundaire literatuur wordt vergeleken, blijkt dat de Nederlandse casus veel overeenkomsten heeft met de secundaire literatuur. Zo werden de Nederlandse vrijwilligers ook door de transnationale netwerken van de *Haganah* geworven en reisden zij via Frankrijk naar Palestina. De *Haganah* maakte gebruik van haar connecties binnen de RAF en andere legereenheden om veteranen van de Tweede Wereldoorlog te werven. Toch zijn er ook verschillen. Zo werden er ook andere typen vrijwilligers geworven: jonge mannen met geen expertise of ervaring op het gebied van oorlogsvoering. Nederland was immers, in vergelijking met de geallieerde landen, een land met een tekort op het gebied van oorlogsveteranen. Hierdoor heeft de *Haganah* zich

¹⁴¹ Kahn, *Mazzel en Lef*, 255-256.

¹⁴² VPRO, Irene Houthuijs: Marathon interview Isaac Lipschits, 14 augustus 1998. Min 0.33-0.40.

¹⁴³ NIW, 15 november 1985/ 2 kislew 5746 Jubileum Nummer, 115.

¹⁴⁴ Brasz, *Expectations and Realities of Dutch Immigration*, 326.

¹⁴⁵ Appendix V Shulamit Garbasz-Zimet, *The Holocaust Years, I was there, the story of my life during the Nazi Years, 1933-1945*. Sound Archive Imperial War Museum, 1995, 52-91.

hoogstwaarschijnlijk op een andere doelgroep moeten richten. Dit hoofdstuk toont aan dat een significant deel van de Nederlandse *Machal* jonge mannen waren die door het zionistisch netwerk van de *Haganah* via het weeshuis in Amsterdam rekruteert zijn. Het volgende hoofdstuk gaat in op de motivatie van de Nederlandse vrijwilligers en onderzoekt of de motieven binnen de groep verschillen. Ook wordt aangetoond of de motieven van de Nederlandse *Machal* afwijken van de motieven van de vrijwilligers uit de andere, met name geallieerde, landen.

Hoewel de Nederlandse vrijwilligers zich in de meeste gevallen op vrijwillige basis aansloten bij de *Israeli Defense Forces*, lijkt het alsof de Nederlandse overheid de vrijwilligers bewust een uitzonderingspositie heeft willen geven. Zo werd de illegale emigratie van de vrijwilligers door de vingers gezien en werden zij bij terugkomst niet gestraft voor hun daden. Het lijkt erop alsof de Nederlandse overheid zich ervan bewust was dat de Joden in Nederland niet nog meer te voorduren moesten krijgen. Ook blijft de keuze van de Nederlandse vrijwilligers opmerkelijk, met het oog op het restrictieve beleid van de Nederlandse overheid jegens andere *foreign fighters* en het feit dat de *Haganah* ook in Europa aanslagen had gepleegd. Het volgende hoofdstuk toont aan waarom de Nederlandse *Machal*, ondanks te mogelijke consequenties van hun daden, ervoor kozen om deel te nemen aan de strijd in Palestina.

Hoofdstuk 3. De motivatie van de Nederlandse *Machal*

Dit hoofdstuk geeft antwoord op de vraag waarom de Nederlandse vrijwilligers besloten deel te nemen aan het conflict in Palestina. Werden zij gemotiveerd door de zionistische ideologie, solidariteit met hun mede-Joden en een verlangen naar avontuur of is er een andere verklaring te vinden voor hun deelname aan de strijd in Palestina? De situatie in Nederland na de Tweede Wereldoorlog week, zoals in hoofdstuk één benoemd is, af van andere landen in Europa en de geallieerde landen. De Joodse gemeenschap bestond nagenoeg niet meer, waardoor de overgebleven Nederlandse Joden het lastig vonden om hun oude leven weer op te pakken. Door de Holocaust waren de Joden in Nederland een culturele minderheid geworden. Welke invloed heeft deze afwijkende situatie op de keuze van de Nederlandse *Machal* gehad? Dit hoofdstuk belicht twee zaken. Ten eerste of de motieven van de Nederlandse vrijwilligers onderling afweken. Ten tweede of de motieven daadwerkelijk afweken van de vrijwilligers uit andere landen, door de unieke situatie in Nederland na de Tweede Wereldoorlog.

De vier typologieën: ‘de solidaire’, ‘de idealist’, ‘de avonturier’ en ‘de wanhopige’, vormen de theoretische kaders van dit hoofdstuk. Volgens de secundaire literatuur vallen de motivatie van de *Machal* onder de eerste drie categorieën. Zo zouden zij vanwege hun solidariteit met het Joodse volk hebben deelgenomen aan de oorlog. Ook zou de zionistische ideologie invloed hebben gehad op de motivatie van deze *Machal* om deel te nemen aan het conflict in Palestina. In vijf procent van de gevallen zou het verlangen naar avontuur, spanning en glorie een motivatie, voor met name de oud-veteranen van de Tweede Wereldoorlog, zijn geweest.

De bovengenoemde motieven van de *Machal* zijn gebaseerd op diverse onderzoeken naar vrijwilligers uit met name de geallieerde landen. Dit hoofdstuk vult de bestaande literatuur aan door specifiek naar de motivatie van de vrijwilligers uit Nederland te kijken. Naar verwachting komt de laatste typologie ‘de wanhopige’ het meest overeen met de Nederlandse vrijwilligers. De hypothese van dit onderzoek is dat hun deelname aan het conflict eerder werd gestuurd door wanhoop, teleurstelling en vluchtgedrag dan door de zionistische ideologie, solidariteit met het Joodse volk of een verlangen naar avontuur.

Toch blijft het lastig om te precies te achterhalen wat een *foreign volunteer*, en in dit geval de Nederlandse *Machal*, heeft gemotiveerd om zich te mengen in de strijd. Een keuze om te vechten wordt altijd beïnvloed door factoren die een individu uit hun land van herkomst

wegduwen en factoren die een individu tot een conflict aantrekken.¹⁴⁶ Dit hoofdstuk toont aan dat hoewel er factoren waren die de Nederlandse *Machal* aantrokken, de factoren die de vrijwilligers wegduwden een grotere invloed op hun keuze hebben gehad.

De Solidaire

Volgens deze typologie zouden de *Machal* vanwege hun gedeelde etniciteit en loyaliteit naar de Joodse gemeenschap in Palestina hebben deelgenomen aan het conflict in Palestina. De latere president, Ben Gurion, speelde in op deze solidariteit door tijdens een bijeenkomst in de zomer van 1947 te benoemen hoe belangrijk het was om de Joodse staat te verdedigen. De toekomstige president haalde de Holocaust aan om zijn oproep te onderbouwen. Wat in Europa gebeurd was, zou namelijk ook in Palestina kunnen gebeuren. Het zou naïef zijn om ervan uit te gaan dat de 650.000 Joden in Palestina veilig waren. Het zou namelijk hetzelfde kunnen overkomen als de zes miljoen Joden uit Europa.¹⁴⁷ Met dit gedachtegoed werden de diaspora Joden in Europa gerekruteerd. Wanneer het oprichten van een eigen Joodse staat zou mislukken betekende dit dat de overlevenden van de Holocaust alsnog in angst moesten leven. Solidariteit met de staat Israël, betekende solidair zijn aan het voortbestaan van het Joodse volk.¹⁴⁸

Deze gedachte is ook terug te vinden in de egodocumenten van de Nederlandse vrijwilligers. Oud-veteraan Kahn wilde onder andere vanwege zijn solidariteit met het Joodse volk vertrekken naar Palestina. Tijdens een gesprek met zijn toenmalige vriendin, die op dat moment twijfelde om naar Canada of Amerika te emigreren, zei hij het volgende:

“Hoe kun je zo weinig trots hebben? Vroeg ik haar verbaasd. Heb je dan niets geleerd van onze ervaringen? Begrijp je niet dat de Joden een eigen land moeten hebben om te voorkomen dat ze nog een keer afgeslacht worden?”¹⁴⁹

Kahn verwachtte dat zijn vriendin, als Nederlandse Jood, loyaal zou zijn aan het Joodse volk en bij zou willen dragen aan de oprichting van een Joodse staat. Ook Louis de Groot besloot in 1948 mee te vechten omdat hij niet zou kunnen leven met nog een nederlaag voor het Joodse volk.¹⁵⁰

Een tweede kenmerk van solidariteit is het verlangen om in een Joodse gemeenschap te leven. Kahn was opgelucht toen hij voor het eerst in zijn leven stuurman mocht zijn van een

¹⁴⁶ Borum en Fein, *The Psychology of Foreign Fighters*, 250.

¹⁴⁷ Shapira, *Land and Power, The Zionist Resort to Force 1881-1948*, 329.

¹⁴⁸ Malet, *Why Foreign Fighters?* 101-102.

¹⁴⁹ Geciteerd uit Kahn, *Mazzel en lef*, 232.

¹⁵⁰ Louis de Groot, *United States Holocaust Memorial Museum*, 12 september 1989. <<https://collections.ushmm.org/search/catalog/irn515838>>.

Joods schip. Hij was voor het eerst als Jood onder Joodse zeelui.¹⁵¹ Lipschits kreeg door het Joods Jongensweeshuis ook steeds meer het verlangen om in een Joodse sfeer te leven.¹⁵² Hij wilde zich onder mensen bevinden die hetzelfde hadden meegemaakt als hij. Een plek waar hij helemaal zichzelf zou kunnen zijn.¹⁵³ RAF-veteraan Wijnberg besloot zich te mengen in de strijd vanwege zijn gedeelde etniciteit.¹⁵⁴

Vanwege hun gedeelte etniciteit en loyaliteit kozen de Nederlandse vrijwilligers ervoor om zich bij de *Haganah* aan te sluiten. Hun bijdrage aan het conflict zou weer betekenis aan hun leven moeten geven. De werkelijkheid viel soms tegen. De Groot was teleurgesteld na zijn deelname aan het conflict. Zo werd er ook onder de Joden gediscrimineerd. Wanneer je geen Hebreeuws sprak, werd je niet de moeite waard gevonden. Voor de Groot was dit een pijnlijke realisatie. Zelfs onder de Joden beseftte hij dat hij nog steeds geen thuis had. De Groot emigreerde in 1949 naar de Verenigde Staten.¹⁵⁵ De meeste *Machal* bleven niet in Israël en reisden terug naar hun land van herkomst nadat de oorlog was gewonnen.¹⁵⁶

De Idealist

De idealisten zijn vrijwilligers die dezelfde ideologische doelen delen met de rebellen van het conflict. Ze nemen deel aan het buitenlands conflict om hun instituten met dezelfde transnationale identiteit in stand te houden.¹⁵⁷ In het geval van de *Machal* wordt er gedoeld op de zionistische ideologie. De primaire bronnen tonen aan dat ook een aantal Nederlandse vrijwilligers het zionisme aanhingen. Toch is het de vraag of hun ideologie daadwerkelijk de doorslag heeft gegeven bij het maken van hun keuze om zich te mengen in de strijd. Zo schreef Lipschits het volgende aan de Groot:

“Je weet dat ik in mijn jonge jaren nogal radicaal in mijn politieke en sociale opvattingen was.”¹⁵⁸

Eerst was de ideologie van Lipschits het communisme. Door de invloeden van het weeshuis werd hij gegrepen door het zionisme.¹⁵⁹ Hij was duidelijk gevoelig voor ideologische opvattingen. Aangestoken door het zionisme geloofde hij dat er absoluut een eigen staat voor

¹⁵¹ Hans Kahn, Project Tijd voor Vrede 2011, 12 september 2011 <<https://www.youtube.com/watch?v=dXKtdIFhhF0>>.

¹⁵² Lipschits, *Onbestelbaar*, 50.

¹⁵³ Isaac Lipschits, VPRO Marathon interview, 14 augustus 1998.

¹⁵⁴ Abraham Victor Wijnberg <<https://www.tracesofwar.com/persons/34339/Wijnberg-Abraham-Victor.htm>>.

¹⁵⁵ Louis de Groot, *United States Holocaust Memorial Museum*, 12 september 1989.

¹⁵⁶ Malet, *Foreign Fighters*, 156.

¹⁵⁷ Ibidem, 42-43.

¹⁵⁸ Geciteerd uit IISG, Archief Isaac Lipschits, Inv. 1 Map 1988, Brief 11 december.

¹⁵⁹ Isaac Lipschits, VPRO Marathon interview, 14 augustus 1998.

het Joodse volk moest komen. Het was een bittere noodzaak.¹⁶⁰ Toch is het zionisme niet de voornaamste reden voor Lipschits geweest om naar Palestina te gaan. Zoals later in dit hoofdstuk genoemd wordt, heeft zijn deelname aan het conflict ook te maken met de naoorlogse jaren in Nederland. Zo beweert hij zelf dat hij werd aangetrokken door het zionistisch ideaal maar werd weggeduwd door de belabberde situatie in Nederland.

“De bureaucratie, de onaardigheid, de verhalen over hoe de Joden door de Nederlanders werden behandeld en de oorlogsweeskinderen. Het volledig mislukken van de zuivering, ik had verwacht dat alle oorlogsmisdadigers een kopje kleiner zouden worden gemaakt. Dit speelde zeker mee om weg uit die klote maatschappij te willen.”¹⁶¹

In eerste instantie lijkt het zionisme de Nederlandse vrijwilligers te hebben gemotiveerd. Toch is de meest relevante vraag: wat heeft de vrijwilligers gemotiveerd om zionist te worden? Het antwoord op deze vraag is hoogstwaarschijnlijk ook een antwoord op de vraag wat de Nederlandse *Machal* gemotiveerd heeft om naar Palestina te vertrekken. RAF-veteraan Louis van Coevorden was overtuigd zionist. Hij was zelfs voorzitter van de Haagse afdeling van de Joodse Jeugdfederatie geweest. Toch heeft hij Nederland vooral vanwege de Nazi verschrikkingen verlaten.¹⁶²

“Het zionisme bij mij is niet gekomen door Theodor Herzl maar, om het cru uit te drukken, door Adolf Hitler.”¹⁶³

Jacques Preger kwam niet uit een zionistische familie. In zijn jeugd had hij bij de Socialistisch Jeugd Vereniging gezeten. Zijn geloof in het zionisme kwam uiteindelijk ook door de verschrikkingen van de Tweede Wereldoorlog.¹⁶⁴ Zo blijkt dat het aanhangen van de zionistische ideologie gevoed werd door de verschrikkingen van de Holocaust en de onvrede van de naoorlogse jaren in Nederland.

¹⁶⁰ Ibidem.

¹⁶¹ Geciteerd uit Isaac Lipschits, VPRO Marathon interview, 14 augustus 1998.

¹⁶² NIW, 15 november 1985/ 2 kislew 5746 Jubileum Nummer, 112.

¹⁶³ Geciteerd uit NIW, 15 november 1985/ 2 kislew 5746 Jubileum Nummer, De Wandelende Jood eindelijk thuis, Nederlandse Joden op weg naar Palestina, 112.

¹⁶⁴ Ibidem, 112.

De Avonturier

Volgens de secundaire literatuur nam een klein percentage van de *Machal* deel aan het conflict vanwege een verlangen naar avontuur en spanning. Het idee dat men deelnam aan een spannende historische gebeurtenis was aantrekkelijk.¹⁶⁵ Sommige veteranen waren na de Tweede Wereldoorlog rusteloos geworden en verlangden naar een nieuw avontuur.¹⁶⁶ Voor jongere vrijwilligers werd hun reis gemotiveerd doordat ze nog niet volwassen wilden worden. Hun deelname kan gezien worden als een jeugdige rebellie.¹⁶⁷

Hoewel het verlangen naar avontuur niet de voornaamste reden was om mee te doen, speelde het toch mee in de motivatie van een aantal Nederlandse vrijwilligers. Lipschits noemde avontuurzucht als een van de *pull factors* van zijn migratie. De jongens van het weeshuis vonden het spannend om zich bij een leger aan te sluiten en op illegale wijze naar Palestina te reizen. Het avontuur opzoeken leek hen een betere keuze dan zich in Nederland te vestigen en hun leven weer op te bouwen.¹⁶⁸ Toch was voor de meeste vrijwilligers hun deelname aan het conflict meer dan een heroïsch avontuur. Vrijwel alle vrijwilligers waren aangeslagen door het lot van de Joden tijdens de Tweede Wereldoorlog. Ze wilden graag iets betekenen voor het Joodse volk.¹⁶⁹

De Wanhopige

Uit de primaire bronnen van de Nederlandse vrijwilligers blijkt hoe wanhoop en onvrede de hoofdredenen zijn geweest om deel te nemen aan de Arabisch-Israëlische oorlog. De omschrijvingen van hun motivatie komen overeen met de laatste typologie: ‘de wanhopige.’ Het leed van de Nederlandse vrijwilligers was tweeledig, veroorzaakt door de verschrikkingen van de Tweede Wereldoorlog en door de situatie in Nederland na de oorlog.

Ten eerste zijn de Nederlandse vrijwilligers hard geraakt door de gebeurtenissen van de Tweede Wereldoorlog. Deze gebeurtenissen hebben onmisbare sporen op de Nederlandse *Machal* achtergelaten.¹⁷⁰ De *Machal* vrijwilligers uit de geallieerde landen hadden vaak andere oorlogservaringen. Deze hadden over het algemeen niet in concentratiekampen gezeten, hadden

¹⁶⁵ Arielli, When are foreign volunteers useful? 713.

¹⁶⁶ Henry Katzew, *South Africa's 800, The Story of South African Volunteers in Israel's War of Birth* (Israel 2003) 20.

¹⁶⁷ Aviva Halamish (1995) American Volunteers in Illegal Immigration to Palestine 1946-1948. *Jewish History*, Volume 9, no 1, Spring, 91-106. 92-93.

¹⁶⁸ Citroen, *U wordt door niemand verwacht*, 254.

¹⁶⁹ Halamish, American Volunteers in Illegal Immigration to Palestine, 92-93.

¹⁷⁰ Lipschits, *Tsedaka*, 97.

minder familieleden verloren en hadden niet onder het bewind van de Nazi's geleefd. Bovendien hoefden de *Machal* uit andere West Europese landen niet te leven met het besef dat vrijwel de gehele Joodse gemeenschap was weggevaagd. In tegenstelling tot de Nederlandse *Machal*, konden zij hun bestaan van voor de oorlog enigszins voortzetten.

Voor de Nederlandse *Machal* waren de verschrikkingen van de Tweede Wereldoorlog ook een reden om Europa te verlaten. De Groot verloor zijn ouders en zus.¹⁷¹ Lipschits verloor zijn broers, zussen en ouders en overleefde samen met zijn broertje Alex door onder te duiken.¹⁷² Garbasz overleefde samen met haar twee zussen de oorlog maar verloor haar ouders. Zij overleefde vijf concentratiekampen, waaronder Auschwitz en Bergen-Belsen.¹⁷³ Gerrit Groen had alleen zijn tante overgehouden na de oorlog. Toen hij vijftien jaar oud was, werd hij naar het joodse weeshuis gebracht.¹⁷⁴ Kahn werd in 1942 naar een concentratiekamp in Zuid Frankrijk gestuurd maar ontsnapte in 1943.¹⁷⁵ Na de oorlog is hij naar Palestina vertrokken omdat hij genoeg had van Europa.¹⁷⁶ Voor Kahn was het te pijnlijk om door de voormalige Amsterdamse Jodenbuurt te lopen. De buurt was dood en al zijn vrienden waren verdwenen. Hij had geen idee wat hij wilde doen met zijn leven maar wist één ding zeker: ook hij wilde niet langer in Nederland blijven.¹⁷⁷

Naast het verliezen van vrienden en familie, realiseerden de overgebleven Joden ook dat zij weer samen moesten leven met Nederlanders die tijdens de Tweede Wereldoorlog fout waren geweest. Voor Kahn was de voornaamste reden om Nederland te verlaten, het idee dat Nederland het land was geweest waar zijn familieleden en vrienden waren vermoord. Daarnaast bestond er het pijnlijke besef dat slechts bij uitzondering iemand een poot naar de Joden had uitgestoken om ze te redden.¹⁷⁸ Van Coevorden zag voor zichzelf geen toekomst meer in Nederland toen hij vernam dat diezelfde marechaussees die zijn ouders hadden weggehaald nog steeds in dienst waren.¹⁷⁹ Hoogstwaarschijnlijk heeft de oorlog het maken van keuze versneld.

¹⁷¹ Louis de Groot, United States Holocaust Memorial Museum, 12 september 1989.

¹⁷² Lipschits, *Onbestelbaar*, 63.

¹⁷³ Henry de Lang, In de voetsporen van een moeder, 3 september 2005 <<https://www.trouw.nl/cultuur/in-de-voetsporen-van-een-moeder~afd5c5ef/>>

¹⁷⁴ Citroen, *U wordt door niemand verwacht*, 252-253

¹⁷⁵ Hans Kahn, Project Tijd voor Vrede 2011, 12 september 2011

¹⁷⁶ Ibidem.

¹⁷⁷ Kahn, *Mazzel en lef*, 229-230.

¹⁷⁸ Ibidem, 242.

¹⁷⁹ Louis van Coevorden, Drenthe in de Oorlog <<http://www.drentheindeoorlog.nl/?aid=518>>.

Het had best kunnen gebeuren dat als er geen oorlog was geweest, hij nooit naar Palestina zou zijn gegaan.¹⁸⁰

De Tweede Wereldoorlog had de Nederlandse Joden verslagen achtergelaten. De Nederlandse vrijwilligers probeerden hun plaats in het leven terug te vinden door zich niet langer met het verleden bezig te houden.¹⁸¹ Het is begrijpelijk dat het nieuwe levensdoel van de Nederlandse *Machal* uit een verlangen om te winnen bestond. Het verlangen om deel te nemen aan een strijd waarbij de Joden de winnaars zouden zijn.

“Ik denk weleens terug aan de jaren in het jongensweeshuis en of wij eigenlijk wel een levensdoel hadden. Hoe behandelden wij de herwonnen vrijheid zonder speciale sociale leiding? Misschien was de overwinning in Israël in 1949 wel het belangrijkste moment in ons leven nadat wij in zekere zin in Europa verslagen waren d.w.z. wij kwamen als wezen uit de oorlog en wij hadden verlies geleden.”¹⁸²

Voor De Groot was Nederland een te pijnlijke plek om te blijven.¹⁸³ Hij keek daarom ook terug op zijn deelname aan de strijd als een van de belangrijkste dingen dat hij ooit in zijn leven gedaan had.¹⁸⁴ Als uitvlucht kozen de vrijwilligers ervoor om zich aan te sluiten bij het Israëliëse leger. Ze verlangden ernaar om zich aan te sluiten bij een groep waar ze zich wel begrepen en gehoord zouden voelen. Vechten voor het Joodse volk zou weer betekenis aan hun leven geven.¹⁸⁵

De sporen van de Holocaust zijn duidelijk terug te vinden in de motieven van de vrijwilligers. Hun oorlogservaringen hebben wel degelijk invloed op hun mentaliteit gehad. Zoals Groen omschreef:

“Ik heb geen moment getwijfeld aan de Israëliëse overwinning. Het kan ook niet anders, want de meeste vrijwilligers uit Europa hadden in kampen gezeten en die gaven het nooit op. Die waren bereid om tot het uiterste te gaan.”¹⁸⁶

De verschrikkingen van de oorlog, stonden nog goed op het netvlies gebrand van de Nederlandse vrijwilligers. De Holocaustoverlevenden beseften al te goed hoe belangrijk het

¹⁸⁰ Interview Louis van Coevorden, artikel Dick Schaap, *Ghetto Fighters House Archives*, december 1996.

¹⁸¹ Van Vree, *In de schaduw van Auschwitz*, 97.

¹⁸² Geciteerd uit IISG, Archief Lipschits, Inv. 2 Map 1993, Brief 4 juni.

¹⁸³ Louis de Groot, United States Holocaust Memorial Museum, 12 september 1989.

¹⁸⁴ IISG, Archief Lipschits, Inv. 2 Map 1992, Brief 4 april.

¹⁸⁵ Venhaus, *Why Youth Join al-Qaeda* 10-11.

¹⁸⁶ Geciteerd uit Citroen, *U wordt door niemand verwacht*, 256.

was om een eigen Joodse staat te hebben. Zonder een eigen staat zouden zij alsnog van de aardbodem weggevaagd kunnen worden.¹⁸⁷

Ten tweede heeft de naoorlogse periode in Nederland invloed gehad op de motieven van de Nederlandse vrijwilligers. Met nog geen vijfduizend keerden zij terug en voor vrijwel ieder van hen was het leven veranderd. De Joodse gemeenschap was te klein om nog zorg te kunnen dragen voor de overgebleven Joden en de Nederlandse overheid schoot te kort in het voorzien van hulp. De Joden werden bij thuiskomst lastiggevallen met formaliteiten en moesten lang en moeizaam onderhandelen om hun verloren bezittingen terug te krijgen. Daarnaast werd het lot van de vervolgd en verzwegen en was er binnen de nationale en politieke visie geen ruimte voor de ontheemde en gedecimeerde Joodse gemeenschap.¹⁸⁸

Het is typerend dat De Groot zich meer kwaad maakte over de naoorlogse behandelingen dan de ervaringen gedurende de bezettingsjaren. Zijn boosheid heeft niet alleen met het verlies van zijn onmiddellijke omgeving te maken, maar vooral met de behandeling als tweederangs staatsburgers toen de Joden hun rechten opeisten.¹⁸⁹ Samen met zijn oom probeerde hij de zaak van zijn vader te heropenen. De zaak was echter aan iemand anders gegeven vanwege het tekort aan huizen. De Groot kon geen aanspraak meer op het bedrijf van zijn vader maken. De Nederlandse overheid deed weinig voor de overgebleven Joodse bevolking. Mensen die al zwaar hadden moeten lijden, werden paupers toen ze terugkwamen. Daarnaast waren er conflicten tussen de Nederlandse bevolking en de Joodse overlevenden. Het klimaat na de oorlog was kil voor hen.¹⁹⁰

Garbasz kwam ook in aanraking met de kille ontvangst van de Nederlandse bevolking. Een voormalige buurvrouw vroeg aan haar waarom zij, de mof, terug was gekomen in plaats van haar eigen zoon. Deze gebeurtenissen, naast haar traumatische ervaringen van de oorlog, braken haar op. Ze had verwacht dat na de oorlog alles weer normaal zou worden. De realisatie dat dit niet het geval was, deed haar beseffen dat er geen God kon zijn.¹⁹¹ Ook Groen kreeg te maken met antisemitische uitlatingen. Hij voelde zich niet meer thuis in Nederland en werd op de ambachtsschool voor vuile Jood uitgemaakt.¹⁹² Michali had niks meer te zoeken in Nederland en wilde weg van de antisemitische gevoelens in Europa.¹⁹³ Roet vertrok omdat hij

¹⁸⁷ Shapira, *Jerusalem in 1948*, 91-92.

¹⁸⁸ Van Vree, *In de schaduw van Auschwitz*, 91.

¹⁸⁹ IISG, Archief Isaac Lipschits, Inv. 2 Map 1988, Brief 24 maart.

¹⁹⁰ Louis de Groot, United States Holocaust Memorial Museum, 12 september 1989.

¹⁹¹ Shulamit Garbasz-Zimet, Sound Archive Imperial War Museum, 1995, 52-91.

¹⁹² Citroen, *U wordt door niemand verwacht*, 252-253.

¹⁹³ *Ibidem*, 251.

het gevoel had dat het Nederlandse volk hem had verraden. Hij zou in Israël rust krijgen onder zijn eigen mensen.¹⁹⁴ Bles voelde zich in Nederland na de oorlog er niet meer bij horen.¹⁹⁵

Het verhaal van Lipschits over de voogdijstrijd van zijn broertje is een van de vele teleurstellingen van de overgebleven Joden in Nederland. De Groot blikte in zijn briefwisseling met Lipschits terug op zijn ervaringen in de periode van 1945 tot 1949. In de brieven maakte hij zich kwaad over de voogdijstrijd om het broertje van Lipschits. Hij vond het schandig hoe ze door de overheid behandeld werden.¹⁹⁶ Alex Lipschits werd na de Tweede Wereldoorlog door de OPK in een Christelijk gezin geplaatst. Isaac kon niet accepteren dat Alex als een gereformeerde jongen zou worden opgevoed en eiste voogdij over hem te krijgen. De OPK wees zijn verzoek af door te stellen dat Alex met liefde werd behandeld en er geen noodzaak was om Alex samen met Isaac in het Joods Jongensweeshuis te plaatsen.¹⁹⁷ Deze strijd om de voogdij zorgde voor grote frustratie en teleurstelling. Bij Isaac Lipschits is er toen iets geknapt. Zodanig, dat hij zijn broertje op illegale wijze heeft ontvoerd naar Palestina.¹⁹⁸ Ook Van Coevorden kreeg problemen met de OPK. Het duurde tot juli 1947 tot hij en zijn vrouw Magda in Palestina arriveerden. De twee jaren oponthoud in Nederland waren te wijten aan de rechtszaak over het kind van zijn overleden broer. De pleegouders van het kind wilden hem niet afstaan. Na twee jaar wees de rechter het kind toe aan de familie Van Coevorden.¹⁹⁹

Zoals Lipschits het helder verwoorde, is er hoogstwaarschijnlijk bij het merendeel van de Nederlandse vrijwilligers iets geknapt. De trauma's van de Tweede Wereldoorlog werden versterkt door de kille ontvangst van de Joden door de Nederlandse overheid en maatschappij. De Nederlandse vrijwilligers zochten een manier om hun frustraties te ontladen en vertrokken daarom naar Palestina.²⁰⁰ De Joden waren de verliezende partij zowel tijdens de Tweede Wereldoorlog als in naoorlogse periode. De onvrede wakkerde het zionisme en solidariteit bij de vrijwilligers aan. De oprichting van een Joodse staat stond symbool voor een overwinning aan Joodse zijde en zou naar verwachting de pijn van de Nederlandse vrijwilligers moeten verzachten. Hun deelname aan het conflict was niets meer dan een vlucht poging uit een maatschappij waarin de Joden de verliezers waren.

¹⁹⁴ Ibidem, 250.

¹⁹⁵ Ibidem, 251.

¹⁹⁶ IISG, Archief Isaac Lipschits, Inv. 1 map 1987, Brief 13 november.

¹⁹⁷ Isaac Lipschits, *De Kleine Sjoa: Joden in Naorlogs Nederland* (Amsterdam 2001) 186.

¹⁹⁸ Isaac Lipschits, VPRO Marathon interview, 14 augustus 1998.

¹⁹⁹ NIW, 15 november 1985, 111.

²⁰⁰ Venhaus, Why Youth Join al-Qaeda, 8-9.

Dit hoofdstuk toont enerzijds aan hoe de motieven van de Nederlandse vrijwilligers afwijken van de motieven van de *Machal* uit andere landen en toont anderzijds aan hoe tegen de verwachting in de motieven onderling vrijwel niet van elkaar verschilden. Er werd verwacht dat de

Figuur 5. Pupillen van het Joodse Jongensweeshuis met helemaal links Gerrit Groen, 1947. Afkomstig uit de collectie van het Joods Cultureel Kwartier.

motieven van de veteranen zouden afwijken van de motieven van de jongere vrijwilligers zonder oorlogservaring. De secundaire literatuur suggereert namelijk hoe de veteranen uit andere landen vanwege hun solidariteit met het Joodse volk en hun zionistische ideologie betrokken zijn geraakt bij de oorlog. Dit blijkt echter in mindere mate het geval te zijn bij de Nederlandse veteranen. Deze mannen hadden tijdens de oorlog niet hetzelfde meegemaakt als de andere Nederlandse vrijwilligers maar kwamen wel terug in dezelfde maatschappij. Bovendien kregen zij te maken met het verlies van familieleden en de kille ontvangst van de Nederlanders. Net als de andere vrijwilligers voelden zij zich als tweederangsburgers behandeld door de Nederlandse regering en bevolking.

De motieven van de Nederlandse vrijwilligers wijken af van de motieven die in de secundaire literatuur genoemd worden. De beweegredenen van de Nederlandse *Machal* zijn niet zozeer gebaseerd op solidariteit met het Joodse volk, het zionisme en het verlangen naar avontuur, maar op de onderliggende redenen, zoals wanhoop, teleurstelling en onvrede. Deze emoties hebben geleid tot de drang om te vluchten. De Nederlandse vrijwilligers hadden een grote drang om Nederland te verlaten en hadden minder te verliezen dan de vrijwilligers uit de andere, met name geallieerde, landen. Door hun trauma's van de Tweede Wereldoorlog en onvrede na de oorlog waren zij bereid om tot het uiterste te gaan.

Conclusie

In deze masterscriptie is onderzocht waarom ruim tachtig Nederlandse Joden ervoor kozen om in vreemde krijgsmacht te treden en mee te vechten in de Arabisch-Israëlische oorlog van 1948. In eerste instantie was het geen logische keuze om zich te mengen in deze strijd. Zo bestond er de mogelijkheid om je nationaliteit te verliezen omdat het verboden was om in vreemde krijgsmacht te treden. Daarnaast was het verboden om op illegale wijze naar Palestina te reizen. Tot slot sloten de vrijwilligers zich aan bij een organisatie die verantwoordelijk was voor het plegen van terroristische aanslagen, zowel in Palestina als in Europa.

Dit onderzoek naar de motieven van de Nederlandse vrijwilligers heeft nieuwe en verrassende bevindingen gegeven. Met name wanneer deze worden vergeleken met de bevindingen van eerdere onderzoeken naar de motieven van de *Machal*-vrijwilligers. Tot nu toe is de aandacht van historici uitgegaan naar de beweegredenen van de veteranen van de Tweede Wereldoorlog, die met name afkomstig waren uit Canada, de Verenigde Staten, Zuid-Afrika en Groot-Brittannië.

De situatie in Nederland na de oorlog wijkt duidelijk af van de situatie in andere Europese en geallieerde landen. De Joodse gemeenschap in Nederland werd tijdens de Tweede Wereldoorlog grotendeels weggevaagd. Daarbovenop hebben de Nederlandse overheid en bevolking weinig voor de Joodse overlevenden kunnen betekenen. De Nederlandse overheid schoot te kort in het rechtsherstel en weigerde de Joden als een uitzondering te zien, waardoor er vrijwel geen extra maatregelen zijn genomen om de Joden te helpen. De Nederlandse bevolking stond ook niet te wachten op de terugkeer van de Joden. Bij terugkomst kregen zij te maken met antisemitische uitlatingen. De situatie in naoorlogs Nederland heeft wel degelijk grote gevolgen gehad voor de rehabilitatie van de Joden in Nederland. In deze masterscriptie wordt aangetoond dat de unieke situatie in Nederland ervoor gezorgd heeft dat de Nederlandse-*Machal* zich niet meer welkom voelden.

Dit onderzoek heeft daarnaast voor het eerst in kaart gebracht hoe de Nederlandse vrijwilligers vervolgens in aanraking zijn gekomen zijn met het gedachtegoed om in vreemde krijgsmacht te treden. Door de documenten uit het archief van Lipschits en het archief van de Joodse Stichting *Le-Ezrath Ha-Jeled* te analyseren, werd duidelijk hoe het Joods Jongensweeshuis in Amsterdam een centrale rol heeft gespeeld bij de rekrutering van de Nederlandse vrijwilligers. Een opvallende bevinding is dat de jongens uit dit weeshuis minderjarig waren en geen ervaring hadden op het gebied van oorlogvoering. Hierin wijkt de Nederlandse casus duidelijk af van de secundaire literatuur, waar de nadruk op de veteranen

ligt. Overeenkomstig met wat in de secundaire literatuur genoemd is, is de wijze van rekrutering. De Nederlandse *Machal* werden aantoonbaar door de netwerken van de *Haganah* geworven. Zo tonen de lijsten van de RAF en IAF aan dat de *Haganah* met de Nederlandse piloten in aanraking is gekomen. Ook de jongens van het weeshuis zijn via het netwerk van de *Haganah* geworven en op illegale wijze naar Palestina vertrokken.

Hoewel de migratie en deelname van de Nederlandse vrijwilligers illegaal was, is uit dit onderzoek gebleken dat de Nederlandse overheid inconsistent is geweest in het hanteren van een restrictief beleid. Opmerkelijk is dat uit de documenten van het archief van de veiligheidsdienst en het Min. Van BuZa blijkt hoe het beleid dat gehanteerd werd uit tegenstrijdigheden bestond. Zo werden de Joodse instanties en bijeenkomsten van de Zionistenbond gecontroleerd omdat zij ervan verdacht werden de illegale emigratie te faciliteren. Het is opvallend dat er niet genoeg bewijs werd gevonden om in te grijpen. Uit de egodocumenten blijkt wel dergelijk dat deze organisaties verantwoordelijk waren voor het faciliteren van de illegale emigratie. Een verklaring voor deze discrepantie zou het schuldgevoel van de Nederlandse overheid jegens de Nederlandse Joden kunnen zijn. Dit schuldgevoel verklaart ook waarom de Nederlandse vrijwilligers hun nationaliteit niet verloren, terwijl een decennium daarvoor dit bij de Spanjestrijders wel het geval was.

Het meest verassend aan dit onderzoek is dat zowel de veteranen als de jonge onervaren vrijwilligers om dezelfde redenen naar Palestina zijn vertrokken. Waar het in eerste instantie leek alsof de vrijwilligers door solidariteit met het Joodse doel of vanwege de zionistische ideologie naar Palestina afreisden, blijkt uit de primaire bronnen dat dit niet hun voornaamste beweegredenen waren. Hun solidariteit en geloof in het zionisme werden gevoed door het ontbreken van een Joodse gemeenschap, het tekort schieten van de Nederlandse overheid en het kille ontvangst door de Nederlandse bevolking. Deze factoren hebben de grootste invloed gehad op de motieven van de Nederlandse *Machal*. De situatie in Nederland heeft hen naar het conflict in Palestina geduwd.

Een vervolgonderzoek zou zich kunnen richten op de bijdrage van de Nederlandse vrijwilligers aan het conflict zelf. Hoe werden de vrijwilligers ingezet en hoe zijn ze, ondanks hun gebrek aan ervaring, bij hun legereenheden terechtgekomen? Daarnaast zou een vervolgonderzoek zich kunnen wenden tot de vrijwilligers die nog niet opgespoord zijn. Er zijn nog een aantal archieven in Israël die relevant kunnen zijn voor het opsporen van de andere vrijwilligers. Hoewel de motieven van zowel de veteranen als de jonge onervaren vrijwilligers

aan bod zijn gekomen in dit onderzoek, zouden meer egodocumenten een nog completer beeld kunnen schetsen van de motieven van de Nederlandse vrijwilligers.

Secundaire literatuur

Arielli, Nir, *From Byron to bin Laden, A History of Foreign War Volunteers* (Londen, 2017).

Arielli, Nir (2014) When are foreign volunteers useful? Israel's transnational soldiers in the war of 1948 re-examined. *Journal of Military History*, 78:2, 703-724.

Borum, Randy and Robert Fein (2017) The Psychology of Foreign Fighters. *Studies in Conflict & Terrorism*, 40:3, 248-266.

Brasz, Chaya (1994) Expectations and Realities of Dutch Immigration to Palestine/Israel after the Shoah. *Jewish History, Volume 8, Nos. 1-2*, 323-338.

Brasz, F.C., Na de Tweede Wereldoorlog: Van Kerkgenootschap naar Culturele Minderheid in Blom et. al., *Geschiedenis van de Joden in Nederland* (Amsterdam 1995).

Brenner, Y.S (1965) The 'Stern Gang' 1940-1948. *Middle Eastern Studies, Vol. 2, No. 1*, 2-30.

Citroen, Michael, *U wordt door niemand verwacht, Nederlandse Joden na kampen en onderduik* (Utrecht 1999).

Cohen, David, *Zwervend en Dolend. De Joodse vluchtelingen in Nederland in de jaren 1933-1940, met een inleiding over de jaren 1900-1933* (Haarlem 1955).

Dankaart, Hans et. al., *De oorlog begon in Spanje. Nederlanders en de Spaanse Burgeroorlog 1936-1939* (Amsterdam 1986).

Greene D. en P. Cunningham (2013) Producing a Unified Graph Representation from Multiple Social Network Views. *Proc. ACM Web Science '13. May 1 – May 5, Paris, 1-4*.

Halamish, Aviva, American Volunteers in Illegal Immigration to Palestine 1946-1948. *Jewish History, Volume 9, no 1, Spring 1995*, 91-106.

Hoffman, B.R., *Jewish Terrorist Activities and the British Government in Palestine, 1939-1947* (Oxford 1985).

Kahn, Hans, *Mazzel en Lef, Tegen de Stroom in* (Utrecht 1998).

Katzew, Henry, *South Africa's 800, The Story of South African Volunteers in Israel's War of Birth* (Israel 2003).

Jong, Loe de, *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog, 1939-1945, Deel 12 Epiloog, eerste helft* (Leiden 1988).

- Lipschits, Isaac, *De Kleine Sjoa: Joden in Naoorlogs Nederland* (Amsterdam 2001).
- Lipschits Isaac, *Onbestelbaar, Herinneringen in Briefvorm* (Groningen 1992).
- Lipschits, Isaac, *Tsedaka, een halve eeuw joods maatschappelijk werk in Nederland* (Zwolle 1997).
- Malet, David, *Foreign Fighters: Transnational Identity in Civic Conflicts* (Oxford 2013).
- Malet, David (2010) Why Foreign Fighters? Historical Perspectives and Solutions, *Orbis, Volume 54, Issue 1, 97-114*.
- Malet, David (2015) “Foreign Fighter Mobilization and Persistence in a Global Context,” *Terrorism and Political Violence*, 27(3), 454–473.
- Markovitzky, Yaacov, *Machal; Overseas volunteers in Israel’s war of independence* (Jeruzalem 2003).
- Michman, J. et. al., *Geschiedenis van de joodse gemeenschap in Nederland* (Amsterdam 1999).
- Moore, Bob, *Slachtoffers en overlevenden: de Nazi-vervolgung van de Joden in Nederland* (Amsterdam 1998).
- Morris, Benny *1948: A History of the First Arab-Israeli War 1947-1949* (Cambridge 2008).
- Nordeen, Lon, *Fighters over Israel, The story of the Israeli Air Force from the war of Independence to the Bekaa Valley* (Somerset 1991).
- Shapira, Anita (2011) Jerusalem in 1948: A Contemporary Perspective. *Jewish Social Studies*, 17:3, 78-123.
- Shapira, Anita, *Land and Power, The Zionist Resort to Force 1881-1948* (Oxford 1992).
- Venhaus, Matt (2010) Why Youth Join al-Qaeda. *United States Institute of Peace, special report 236, 1-18*.
- Verhey, Elma, *Kind van de Rekening, Het Rechtsherstel van de joodse oorlogswezen* (Zwolle 2005).
- Vinci, Anthony (2006) The “Problems of Mobilization” and the Analysis of Armed Groups. *United States Army War College Quarterly*, v.36 no.1, 49-62.
- Vree, Frank van, *In de schaduw van Auschwitz, Herinneringen, Beelden, Geschiedenis* (Rotterdam 1995).

Websites

Abraham Victor Wijnberg <<https://www.tracesofwar.com/persons/34339/Wijnberg-Abraham-Victor.htm>>

Louis van Coevorden <<http://www.drentheindeoorlog.nl/?aid=518>>.

Boni-Davidi, Dganit. "Haganah." *Jewish Women: A Comprehensive Historical Encyclopedia*. 20 March 2009. Jewish Women's Archive. (Viewed on May 8, 2019) <<https://jwa.org/encyclopedia/article/haganah>>.

Eén Vandaag, 'De oorlog zal altijd een trauma blijven voor de Telegraaf,' <<https://eenvandaag.avrotros.nl/item/de-oorlog-zal-altijd-een-trauma-blijven-voor-de-telegraaf/>>

Hans Kahn <<https://www.jumbomaritime.nl/en/news/latest-12-news-items/2018-passing-of-founding-father-hans-gerhard-kahn/>>

Hans Kahn <<https://maritiemnieuws.nl/85311/oprichter-van-jumbo-shipping-hans-gerhard-kahn-overleden/>>

Joods Erfgoed Amsterdam, Louis Preger <<https://www.joodserfgoedrotterdam.nl/louis-preger/>>

Mulder, P. (2018) Sociale network analyse. Retrieved from ToolsHero: <<https://toolshero.nl/marketing-modellen/sociale-netwerk-analyse/>>.

Official World Machal Organization
<http://machal.org.il/index.php?option=com_content&view=article&id=670&Itemid=1057&lang=en>

Henry de Lang, In de voetsporen van een moeder, 3 september 2005
<<https://www.trouw.nl/cultuur/in-de-voetsporen-van-een-moeder~afd5c5ef/>>

World Machal Organisation Shulamir Garbasz
<http://machal.org.il/index.php?option=com_content&view=article&id=670&Itemid=1057&lang=en>

Primaire bronnen

Nationaal Archief

Archief van het Ministerie van Buitenlandse Zaken, De Nederlandse Consulaire vertegenwoordiging in Israël, 1940-1964.

Inv. 18: Documenten betreffende de Nederlandse Nationaliteit

Brief aan Consulaat der Nederlanden, 29 augustus, 1949.

Brief aan de Consul-Generaal der Nederlanden te Jeruzalem, 31 oktober 1949.

Brief aan de Minister der Chef der Directie Afrika en Midden-Oosten, 21 augustus 1950.

Brief aan de Minister van Buitenlandse Zaken, 27 september 1950.

Archief van de Centrale Veiligheidsdienst (1946-1949 en Binnenlandse Veiligheidsdienst (1949-1952) Onderwerp dossiers 1946-1952.

Inv. 671: Stukken betreffende de Nederlandse Zionistenbond.

Verslag vergadering van Verbond van Palestina pioniers, 30 april 1947, Amsterdam.

Verslag vergadering Palestina pioniers, 16 mei 1947, Amsterdam.

Verslag bijeenkomst Nederlandse Zionistenbond, Hotel Krasnapolsky, 27 augustus 1947.

Verslag openbare vergadering Nederlandse Zionistenbond in Concertgebouw Amsterdam, 3 december 1947.

Jaarverslag met bijlagen van het Bondsbestuur van de Nederlandse Zionistenbond, 22 december 1947.

Verslag Congres Zionisten-Revisionisten, 22 december 1947, Amsterdam.

Verslag van meeting gehouden op 1 maart 1948 in het Krasnapolsky Amsterdam.

Verslag van op 7 maart 1948 gehouden Palestina film, te Groningen.

Verslag Nederlandse Zionistenbond, 10 april 1948, Amsterdam.

Verslag van de grote openbare meeting in concertgebouw Amsterdam, 17 mei 1948.

Verslag van de bijeenkomst Nederlandse zionistenbond, 21 mei 1948, Amersfoort.

Verslag openbare vergadering ter gelegenheid van de stichting van de Joodse Staat Israël, 26 mei 1948, Utrecht.

Verslag openbare vergadering van de Nederlandse Zionistenbond, 26 mei 1948, Hengelo.

Verslag filmavond *Haganah*, 21 juni 1948, Groningen.

Verslag landdag van de Nederlandse Zionistenbond, 30 augustus 1948, Amsterdam.

Inv. 1298: Stukken betreffende het verrichten van onderzoek naar bombrieven verzonden door Joodse zionistische organisaties en personen.

Brief 17 mei 1947

Brief 21 juni 1947

Brief 3 oktober 1947

Brief 22 oktober 1947

Brief 12 november 1947

Brief 22 januari 1948

Brief 6 februari 1948

Afschrift van een bericht voorkomende in De Gazet van Antwerpen, 26 augustus 1948

Inv. 1326

Beschrijving: Stukken betreffende de samenstelling, diefstal en het vervoer van springstoffen, ontdekkingen van munitiedepots en ontplofbare brieven van Joodse terroristen.

Brief 31 mei 1948, Gegevens betreffende ontplofbare brieven welke door Joodse terroristen verzonden aan vooraanstaande personen in Engeland.

Delpher

Nieuw Israëlitisch Weekblad

NIW 28 februari 1947

NIW 30 januari 1948

NIW 5 maart 1948

NIW 9 april 1948

NIW 21 mei 1948

NIW 80e jaargang No. 51,15 november 1985/ 2 kislew 5746 Jubileum Nummer.

Overige kranten

Algemeen Handelsblad 25 august 1947

Algemeen Handelsblad 1 december 1947

Algemeen Handelsblad 4 december 1947

Algemeen Handelsblad 28 februari 1948

Algemeen Handelsblad 14 mei 1948

De Waarheid 25 augustus 1947

De Waarheid 1 december 1947

De Waarheid 28 februari 1948

De Waarheid 10 juli 1948

De Waarheid 30 augustus 1948

Het Parool 10 maart 1947

Het Parool 1 december 1947

Het Parool 28 februari 1948

Het Parool 10 juli 1948.

Volkskrant 2 december 1947

Volkskrant 28 februari 1948

Volkskrant 14 mei 1948

Volkskrant 18 mei 1948

Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis (IISG)

Archief Isaac Lipschits

Inventaris 1

Correspondentie uit het jaar 1987, brief 13 november.

Correspondentie uit het jaar 1988, brief 24 maart, brief 8 december, brief 11 december.

Correspondentie uit het jaar 1989, brief 7 april, brief 16 mei.

Inventaris 2

Correspondentie uit het jaar 1992, brief 4 april.

Correspondentie uit het jaar 1993, brief 4 juni.

Nederlands Instituut voor Militaire Historie

Nederlands Instituut voor Militaire Historie, Den Haag, Nederlandse Luchtstrijdkrachten in Groot-Brittannië (1940-1945) Toegang 726, inv. Nr. 1224: Database Vliegend Personeel in Britse Luchtstrijdkrachten, mei 1940-mei 1945.

Rapport Israeli Air Forces

Eddy Kaplansky, Rapport: The First Flyers, Aircrew Personnel in the War of Independence (Israel 1993). < <http://www.iaflibrary.org.il/Product.asp?ProdID=1315>>

Het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (NIOD)

Archief Joodse Stichting *Le-Ezrath Ha-Jeled*. 197k:

Inv. 1E: Map met correspondentie bevattende aankondigingen van opsporing verhuizingen, emigratie e.d. van Joodse Oorlogspleegkinderen, alsmede een aantal namenlijsten, 1945-1946.

Inv. 2C: Diverse rapportjes, verslagen en notities, e.d. van “Le-Ezrath”, bevattende uittreksels uit dossiers van diverse Joodse oorlogspleegkinderen, 1946-1955.

Autobiografieën

Isaac Lipschits, *Onbestelbaar, Herinneringen in Briefvorm* (Groningen 1992).

Kahn, Hans, *Mazzel en Lef, Tegen de Stroom in* (Utrecht 1998).

Interviews

Isaac Lipschits, VPRO Marathon interview, 14 augustus 1998.

<https://www.vpro.nl/speel~POMS_VPRO_056246~isaac-lipschits-uur-2-vpro-marathoninterview~.html>.

Hans Kahn, *Project Tijd voor Vrede 2011*, 12 september 2011

< <https://www.youtube.com/watch?v=dXKtdIFhhF0>>

Louis de Groot, *United States Holocaust Memorial Museum*, 12 september 1989.

<<https://collections.ushmm.org/search/catalog/irn515838>>.

Shulamit Garbasz-Zimet, Sound Archive Imperial War Museum, 1995, 52-91.

<file:///C:/Users/mycom/Downloads/391738_vol2.pdf>.

Louis van Coevorden, artikel Dick Schaap, *Ghetto Fighters House Archives*, december 1996.

<Http://www.infocenters.co.il/gfh/multimedia/Files/Idea/%D7%A0%D7%9B%D7%A0%D7%A1%20011423.pdf>.

Bijlagen

Bijlage 1. Foto voorpagina: *Machal*-vrijwilligers van de 72^e *Command Battalion*

Helemaal rechts op de middelste rij staat de Nederlandse *Machal* Shlomo de Haas. De foto is genomen in oktober 1948.

Bron: 1948 heroes re-create history, by the Cape Jewish Chronicle, 1 augustus 2012. <<http://cjc.org.za/1948-heroes-re-create-history/>>

Bijlage 2: List Machalniks from Holland 1948-49 - as at 16th October 2018

Red – known deceased

1. Blekrode, Moses	Holland	Navy	Radar
2. Bles, Jack Simon	Holland	Army	Transport Unit
3. Bloch (Bolech), Nathan	Holland	Unclassified	IDF No. 75284
4. Chonopress, Herman	Holland	Unclassified	IDF No. 76874
5. Citroen, Avraham (Bob)	Holland	Air Force	ATC -Navigator
6. Citroen, Joseph	Holland	Air Force	Ground Flying Control
7. Cohen, Shmuel Louis	Holland	Unclassified	I.D.F No. 74010
8. Coster, Emanuel	Holland	Army	72nd Battalion - Infantry
9. De-Bros, Moshe	Holland	Army	Givati
10. Debolov, Avraham	Holland	Army	Artillery
11. De-Fries, Yehuda	Holland	Palmach	IDF No. 77066
12. De-Groot, Louis (Levi)	Holland	Army	Givati 51 and Givati 55
13. De-Haan, Harry	Holland	Unclassified	
14. De-Haas, Shlomo	Holland	Army	72nd Battalion - Infantry
15. De Lange, Hartog	Holland	Unclassified	
16. De-Leeuw, Asher	Holland	Air Force	35 Flight - Pilot
17. De-Roodt, Nelson	Holland	Unclassified	
18. De-Vries, Solomon	Holland	Unclassified	
19. De-Wolff, Bram	Holland	Army	Givati
20. Drott, Avraham	Holland	Unclassified	IDF No. 73223
21. Engelsman, Yacov	Holland	Army	7th Brigade (IDF No. 74048)
22. Feurman, Avraham	Holland	Unclassified	I.D.F. N0. 77153
23. Fuss, Johan	Holland	Medical Corps	Medic
24. Gaon, Chaim	Holland	Army	Alexandroni - Headquarters
25. Garbash (Tzimet), Shulamit	Holland	Palmach	4th Battalion - Harel
26. Gumperts, Eduard	Holland	Unclassified	
27. Gertman, Dietrich	Holland	Unclassified	
28. Glinkowitz, Arik	Holland	Army	Givati
29. Goosberg, Abe	Holland	Army	89th Battalion - Commandos
30. Groen, Gerrit	Holland	Army	Givati 55 - Sapper
31. Guismar, David	Holland	Medical Corps	Palmach - Medic
32. Hosler, Israel	Holland	Army	Artillery
33. Jargon, Constantine	Holland	Unclassified	IDF No. 76854
34. Kahn, Hans G.	Holland	Navy	Stella-Maris
35. Kattenburg, Martin Louis*	Holland	Palmach	Hanegev
36. Klobel, Rudolph	Holland	Army	Givati
37. Kollek, Horst	Holland	Army	Artillery
38. Kool, Rudolf	Holland	Unclassified	
39. Krooster, Jacob	Holland	Unclassified	
40. Kurtzman, Ari	Holland	Navy	Signals
41. Lebonov, Herman	Holland	Army	Artillery
42. Kosman, Aharon	Holland	Army	79th Battalion - Armor
43. Levi, Yehuda	Holland	Unclassified	IDF No. 74062
44. Lipshits, Isaac	Holland	Army	Givati 55 Sapper
45. Meijer, Eduard	Holland	Army	82nd Battalion - Tanks

46. Machielson, Henk	Holland	Army	Givati 55 - Sapper
47. Machimaza, Heinreich	Holland	Army	Givati
48. Mila-Stark, Morris	Holland	Medical Corps	Navy - Medic
49. Mintz, Gert	Holland	Army	7th Brigade
50. Mozes. Chaim	Holland	Army	Artillery
51. Palosnik, Eli	Holland	Palmach	IDF No. 75724
52. Pizzaro, Avraham	Holland	Navy	Captain, I.N.S. "Noga"
53. Polak, Abraham	Holland	Army	Givati 55 - Sapper
54. Prins, Maurice	Holland	Army	72nd Battalion - Infantry
55. Pri-Gal (Preger), Jackie	Holland	Army	Givati 55 and 52
56. Preger, Herman	Holland	Army	Givati 55 and 52
57. Rothenberg, Herbert	Holland	Air Force	ATC -Navigator
58. Sciett, Benedictus (Dr.)	Holland	Medical Corps	Doctor
59. Shimoni, Yehuda	Holland	Air Force	ATC -Navigator
60. Slier. Arnold	Holland	Army	Artillery
61. Stimons, Avraham	Holland	Unclassified	IDF No. 76968
62. Stork, M.	Holland	Unclassified	
63. Stengelthal, Itzhak (Dr.)	Holland	Medical Corps	Doctor
64. Strauss, Harry Hirsch	Holland	Unclassified	
65. Stultz, Chaim	Holland	Army	8th Brigade
66. Suesan, Simon	Holland	Army	Givati
67. Taron, Avraham	Holland	Palmach	Unclassified
68. Thjussen, John [N/J]	Holland	Air Force	35 Flight - Pilot
69. Turksma, Ari	Holland	Navy	Signals
70. Uitlander, Bernard	Holland	Unclassified	IDF No. 76271
71. Van-Halder, Yacov	Holland	Unclassified	
72. Van-Holst, Benjamin	Holland	Army	Golani
73. Van-Leer, William	Holland	Air Force	No. 1 Squadron - Pilot
74. Vos, Hans	Holland	Medical Corps	72nd Battalion Infantry
75. Van-Hasselt, Lt. Col.	Holland	Army	Engineering Corps
76. Van-Heusen, Adolph	Holland	Air Force	Pilot,
77. Van-Pragh, Marianne Betty	Holland	Unclassified	
78. Van-Rees-Schmerler, Lydia	Holland	Air Force	Administration
79. Van-Santen, J.	Holland	Unclassified	
80. Wass, Gershon	Holland	Army	Golani
81. Wijnberg, Victor Abraham	Holland	Air Force	Ferry Norseman Pilot
82. Weisfish (Van-der-Wal), Ed.	Holland	Air Force	Intelligence
83. Wolf, Moshe	Holland	Army	Alexandroni 38
84. Yaroach, Gershon	Holland	Unclassified	IDF No. 740621
85. Dutchman No. 1 - no details found	Holland	Army	88th Battalion - Mortars
86. Dutchman No. 2 - no details found	Holland	Army	88th Battalion - Mortars

Bijlage 3. Netwerk opsporingsproces Nederlandse *Machal*

Social media network connections

